

**UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO
PRAHA**

Magisterské / kombinované studium

2010 – 2012

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Jana Vavřinová

Postoj romských žáků ke vzdělání

Praha 2012

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Renata Kreuzová

PRAGUE UNIVERSITY OF JAN AMOS COMENIUS

Master / Part-Time Study

2010 – 2012

GRADUATION THESES

Bc. Jana Vavřinová

Romany Pupils' Attitude towards Education

Prague 2012

Graduation Theses Supervisor:

PhDr. Renata Kreuzová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně.

Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 15. 3. 2012

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Chtěla bych touto cestou poděkovat všem, kteří mi pomohli při řešení diplomové práce a zvláště PhDr. Renatě Kreuzové za její čas, ochotu, odborné vedení a cenné připomínky.

Anotace:

Tato diplomová práce se zabývá postojem romských žáků ke vzdělání. Teoretická část je rozčleněna do čtyř kapitol. První kapitola je věnována původu a historii Romů, druhá romské rodině a třetí romské komunikaci. Čtvrtá kapitola se věnuje vzdělávání Romů.

Praktická část obsahuje výsledky vlastního šetření. Jsou vyhodnoceny graficky i slovně. V závěru je zhodnocen přínos při řešení postoje romských žáků ke vzdělání.

Klíčové pojmy:

integrace, jazyk, komunikace, národnostní menšina, rodina, Romové, romský žák, škola, školní úspěšnost, výchova, vzdělání

Abstract:

These Graduation Theses deal with attitude of Romany pupils towards education.

A theoretic part is divided into four sections. The first section is dedicated to both origin and history of Romanies, the second one to Romany families and the third one to the Romany communication. The fourth section deals with education of Romanies.

An applied part contains results of my own exploration. These have been evaluated in both graphic and verbal form. A contribution to solution of Romany pupils' attitude towards education has been estimated in the conclusion.

Key Words:

integration, language, communication, national minority, family, Romanies, Romany pupil, school, success at school, upbringing, education

OBSAH

ÚVOD	8
1. PŮVOD A HISTORIE ROMŮ	10
2. ROMSKÁ RODINA	15
2.1 Tradiční romská rodina	15
2.2 Tradiční romská komunita.....	15
3. ROMSKÁ KOMUNIKACE.....	19
3.1 Romský jazyk	19
4. VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ	20
4.1 Vztah romských rodičů ke škole	20
4.2 Vztah romského dítěte ke škole.....	21
4.2.1 Odlišnost psychiky Romských dětí	24
4.3 Koncepce romského národnostního školství.....	26
4.3.1 Mateřská škola.....	27
4.3.2 Přípravné třídy	28
4.3.3 Romské dítě ve škole.....	29
4.3.3.1 Specifické rysy romštiny	29
4.3.3.2 Úroveň českého jazyka.....	29
4.3.3.3 Život mezi spolužáky	30
4.3.4 Základní škola praktická	30
4.3.5 Asistent pedagoga.....	32
4.3.5.1 Asistent pedagoga v přípravné třídě	33
4.3.6 Romský asistent.....	35
4.3.7 Osobnost učitele	36
4.4 Sociálně právní ochrana dětí	37
4.4.1 Systém sociálně právní ochrany dětí v ČR.....	38
4.4.2 Subjekty poskytující sociálně právní ochranu dětí.....	38
PRAKTICKÁ ČÁST	40
5. CÍLE VÝZKUMU.....	40
5.1 Metody a respondenti výzkumného šetření.....	40
5.2 Hypotézy	41
5.3 Odborné učiliště a praktická škola Chroustovice	41
5.3.1 Charakteristika školy	41
5.3.2 Charakteristika žáků	42
5.4 Vlastní šetření.....	44
5.5 Vyhodnocení dotazníku.....	49
5.6 Shrnutí dotazníkového šetření	69
5.7 Rozhovory s matkami romských žákyň	72
5.8 Vyhodnocení rozhovoru	76
ZÁVĚR.....	77
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	81
SEZNAM PŘÍLOH	86

ÚVOD

V současnosti jsou Romové v české republice nejpočetnější etnicko – národnostní skupinou. Po celém světě žije přibližně dvanáct milionů Romů, přičemž z toho přes osm milionů v Evropě, především ve východní, čímž představují největší minoritu na starém kontinentě. V oblastech se stagnující, či klesající porodností se tato minorita nesmírně rychle rozrůstá.

V české republice nepřesahuje počet Romů podle kvalifikovaných odhadů 3% obyvatel (to by činilo nejméně 300 000 obyvatel romské národnosti). I toto množství stačí k tomu, aby byli Romové téměř denně prezentováni v médiích v ne zrovna kladném světle. Jsou prezentováni většinou jako lidé devastující byty, páchající trestnou činností, pobírající neoprávněně velké sociální dávky z peněz nás – daňových poplatníků, zanedbávající své děti a další. Tyto negativní informace potom vyúsťují ve většinovou averzi, jež v některých lokalitách přerůstají až v otevřenou etnickou neshovívavost. Přesto v současné době začíná u nás toto soužití představovat společenský problém číslo jedna. Navíc je tento problém silně podceňovaný a v podstatě zcela neřešený.

O závažnosti situace vypovídá i fakt, že se jedná o problém politický, ekonomický, zdravotní, bezpečnostní a etický. Jasně je to, že pokud bude naše společnost pouze jednostranně informována (jako o etnice parazitující), povede to ke zlepšení celkové situace jen velice obtížně. Pokud chceme pochopit jejich mentalitu, musíme nejdříve poznat jejich dějiny, tradice, zvyklosti a artefakty. Pokud tomu tak neučiníme budou naše vztahy prosyceny pouze nenávistí a

nepochopením a nedojde k pochopení jejich mentality a postojů. Tím potom může jen velice těžko dojít k byť třeba sebemenšímu zlepšení v řešení takzvané romské otázky.

Kořeny řešení této otázky spočívají ve výchově a v docenění významu vzdělání. Zejména starší generace Romů je negramotná a jen těžko se s ní komunikuje. Pro současný praktický život je tudíž zcela nepřipravena. Střední generaci tvoří většinou absolventi zvláštních škol, u nejmladší generace dochází dnes často ke zklamání v důsledku záškoláctví, čímž samozřejmě výrazně klesají její šance na následné řádné společenské uplatnění. A právě zejména na tuto nejmladší generaci by se měla zaměřit civilizační péče, vedená k osvojení si základních civilizačních návyků. Problém však nastává v romských rodinách, neboť mnohé neznají hodnoty vzdělání a společensky prospěšné výchovy.

Autorka pracuje jako učitelka ve školském zřízení, kde je poměrně vysoké zastoupení Romů mezi žáky. Proto bylo vybráno toto téma diplomové práce.

1. PŮVOD A HISTORIE ROMŮ

Pravlast romského etnika se nacházela ve střední a severozápadní části Indie, kterou jednotlivé subetnicity z dosud neobjasněných příčin v průběhu 1. tisíciletí n. l. postupně opouštěly a v několika vlnách se vydaly na pochod do Persie a pak do Byzance, při čemž se na teritoriích každé z těchto říší vždy na určitý čas zastavily. Základní proud jejich dalšího dlouhodobého exodu směřoval od 11. století napříč Balkánským poloostrovem a od 14. století přes Panonskou nížinu do hospodářsky atraktivní střední, případně západní Evropy. Od obyvatel jednotlivých cílových zemí se v důsledku svého územního původu a sociální distance či izolace výrazně odlišovali. (Nečas 2005)

Za nejstarší písemnou zmínku o Romech v Evropě se považuje záznam v rukopisu Život svatého Georga Antonia, který napsal Antoniův žák Malý Georg kolem roku 1068 v klášteře Iberon na hoře Athos. (V dnešním Řecku na poloostrově Chalkidiké) Popisuje příhodu na dvoře Byzantského císaře Konstantina Monomacha, který v roce 1050 povolal do svého sídla Konstantinopole (dnešního Istanbulu) skupinu „kouzelníků“, aby svými kouzly zničili dravé šelmy v císařských loveckých revírech. Na území dnešního Řecka se zdržovaly početnější skupiny ještě v průběhu 13. – 14. století, především na ostrově Kréta a v okolí města Modona na Peloponésu.

V průběhu 12. a 13. století Romové pronikali z Balkánu podél Dunaje do střední Evropy. První zpráva o jejich pobytu na Slovensku je z roku 1322. V letech 1377 a 1381 jim vydávali ochranné listiny – glejty. Původní pohostinnost se postupně měnila v nedůvěru a otevřené nepřátelství.

Pro Romy začalo období krutého pronásledování. V jednotlivých zemích byli postaveni mimo zákon, odevšad je vyháněli.

Za nejstarší doklad o přítomnosti Romů v českých zemích se považuje Dalimilova Kronika (sepsaná počátkem 14. století). Jednotlivé kočující skupiny procházely jihovýchodním Slovenskem dále do Českých zemí a západní Evropy. Představovali se jako poutníci z malého Egypta, kteří jako kající hříšníci musí putovat po světě. Obyvatelstvo jejich legendám zpočátku věřilo a přijímalo je pohostinně. Nejstarší zprávy o usazování Romských kovářů na okrajích slovenských měst pocházejí ze 16. století. Bývalí kočovníci postupně začali přivykat novému, usdlému způsobu života.

O trvalé usazení Romského obyvatelstva se v 18. století pokusili osvícenští panovníci Marie Terezie a Josef II. Chtěli z Romů udělat rolníky, přinutit je, aby se asimilovali (asimilace = splynutí) s ostatním obyvatelstvem. I když se mnohé jejich představy nedaly uskutečnit, obsahovaly řadu moderních myšlenek (např. důraz na školní docházku a na výchovu dětí).

Kočovným způsobem žili nadále pouze olašští Romové. Ti žili do poloviny 19. století v postavení otroků v knížectvích Valašsko a Moldavsko. Poté, kdy bylo otroctví v těchto zemích zrušeno, rozprchli se s koňmi a vozy po světě. Ve státech západní Evropy kočují tito Romové většinou dodnes.

Nejsmutnější kapitolou novodobých dějin Romů je období druhé světové války. Podle rasistických zákonů nacistického Německa byly některé skupiny lidí považovány za méněcenné, a neměly proto nárok na život v lidské společnosti. Patřili sem Židé, černoši a Romové. Na území protektorátu Čechy a Morava, podobně jako na území celého

hitlerovského Německa, vznikaly pracovní tábory, které byly postupně přeměněny na soustředovací „cikánské“ tábory. Odtud byly celé romské rodiny deportovány do koncentračních táborů, především do Osvětimi II – Březinky, kde bylo od roku 1943 postupně soustředěno 20 000 Romů a Sintů z Německa, Čech a Moravy, Polska, Francie, Holandska, Belgie, Chorvatska, Maďarska, Litvy, Norska a Ruska.

Romové na Slovensku nebyli transportováni do koncentračních táborů, ale museli se podřizovat řadě omezení: nesměli cestovat veřejnými dopravními prostředky, vstupovat do veřejných prostor a parků, do měst a obcí směli vstoupit pouze ve vyhrazených dnech a hodinách. Svá obydlí měli odstranit z blízkosti veřejných cest až do vzdálenosti dvou kilometrů. V roce 1941 pro ně byla zřízena řada pracovních táborů. Po obsazení Slovenska Německou okupační armádou v září 1944 došlo na mnoha místech k masovým popravám romského obyvatelstva. (ArneB.Mann, 2001)

Po druhé světové válce nastala velká migrace Romů na naše území. Romové, kteří u nás v současné době žijí, v podstatě pocházejí ze čtyř hlavních kmenů. Nejvíce je tzv. uherských Romů, kteří si říkají Rumungři. Druhou velkou skupinou jsou Olašští Romové, nazývaní Olachy nebo Vlachy, kteří nejdéle ze všech u nás kočovali. Zachovali si nejvíce z tradiční romské kultury. Dále u nás žijí zbytky německých Romů, nazývaných Finti, a zbytek původních Českých Romů, kteří přežili nacistické pronásledování. Z původního počtu asi tisíce romských obyvatel v roce 1945 vzrostl migračním přesunem jejich počet v roce 1947 na téměř 17 000. Romové také hodně získali po únoru 1948, když byl zrušen zákon z roku 1927 a začal se uskutečňovat plán pomoci v oblasti jejich hygienických podmínek a odstranění negramotnosti.

Nový režim jim vyhovoval – dobré platy pro nekvalifikované pracovníky, sociální péče, povinné preventivní zdravotní programy a další. Volná pracovní místa a byty znamenaly pro Romy příznivé životní podmínky. Na základě těchto zkušeností pak zvali do Čech spřízněné rodiny.

Romská elita v době Pražského jara 1968 opět uvítala politickou změnu, od níž si slibovala další zlepšení svých životních podmínek. V rámci Národní fronty vznikla společenská organizace Svaz Cikánů – Romů. Po roce 1968 v době komunistické totality se romská otázka i přes veřejně projevenou loajalitu romských předáků nijak zásadně neřešila. Již na počátku sedmdesátých let však sociologický výzkum veřejného mínění konstatoval masivní averzi (75%) majoritní společnosti vůči Romům, včetně jejich rostoucího sociokulturního zaostávání.

Listopad 1989 byl dalším velkým mezníkem jejich života. Romové začali naplno zakládat vlastní zájmové organizace, rozvíjet mezinárodní kontakty s ostatními Romy, pěstovat svůj jazyk a kulturu. Stát začal subvencovat romský tisk, televizní a rozhlasová vysílání. Na vysokých školách se začala studovat romistika, respektive romský jazyk a kultura. Brzy se však ukázalo, že Romové sami zatím nedokáží nových možností dostatečně využít. Jejich situace se ve svém celku výrazně nezlepšila, někdy a někde je tomu spíše naopak.

Z legislativních opatření nově vzniklé ČR se pak Romů nejvíce dotkl zákon č.40/1993Sb., který vstoupil v platnost ke dni rozpadu federace a pojednává o nabývání a pozbývání státního občanství. Z většiny Romů pobývajících na území České republiky se tak ze dne na den stávali cizinci. A to v zemi, v níž se narodili, vyrostli, vychovali své děti či vnuky. Na rozdíl od ostatních však většina Romů nebyla schopna splnit podmínky zákona projít byrokratickým řízením

a provést včas volbu občanství. Nabýt občanství ČR se tak k dnešnímu dni nepodařilo několika tisícům dospělých Romů, jejich rodinným příslušníkům a stovkám romských dětí v zařízeních náhradní rodinné péče.

Od roku 1990 mnozí Romové odcházejí do západních zemí, kde se pokoušejí získat azyl nebo se usadit. Do České republiky přicházejí jednotlivě, ale i ve skupinkách Romové z Rumunska, ze zemí bývalého Sovětského svazu a bývalé Jugoslávie i ze Slovenska. Romové ze Slovenska přicházejí do České republiky i za prací, ve velkém počtu jsou zaměstnáváni na stavbách.

2. ROMSKÁ RODINA

2.1 Tradiční romská rodina

Rodina byla pro Romy jednou z největších hodnot v jejich životě. Nad rodinou už stála pouze rodová skupina (velkorodina), která měla patriarchální charakter.

Tradiční romská rodina byla početná, avšak velmi soudržná, s vřelým vztahem k dětem. Žena představovala v rodině osobu, která byla určena k výchově dětí, obstarávání jídla a domácnosti. Dítě bylo v rodině dospělými respektováno a naopak dítě respektovalo rodinu, kterou mělo v úctě. Děti jsou vedeny od útlého věku k samostatnosti a brzy s nimi rodiče jednají jako s dospělými lidmi, rovnocennými partnery. Jsou zasvěcovány do problémů dospělých lidí v rodině a účastní se jich. To je také jeden z důvodů, proč rychleji dospívají. Postupem doby se bohužel v romských rodinách lpění na dětech dost změnilo. Důkazem toho je i fakt, že dnes v dětských domovech nacházíme především romské děti.

2.2 Tradiční romská komunita

„Romové přece nikdy nedodržovali žádný řád, byli vždycky naprosto svobodní, na ničem a na nikom nezávislí, nic takového neznají“. (Diskusní příspěvek jednoho z posluchačů přednášky Muzea romské kultury v Brně, 1994) Romská komunita, ať již žijící kočovně či usedle v osadě, byla tvořena většinou rodem nebo vícegenerační rozšířenou rodinou. Rodová skupina měla svoji hierarchii a řídila se souborem zvykových etických norem – nepsaných zákonů.

V čele stála osoba s přirozenou autoritou a navíc také schopná vytvářet komunikační most mezi skupinou a neromským okolím – „**vajda**“. Zvláštní postavení měli ve skupině staří lidé, pro své životní zkušenosti a moudrost získanou věkem se těšili velké vážnosti. Především pak některým starým ženám byly připisovány schopnosti komunikovat a transcendentálními silami přírody i vesmíru.

Soukromí v českém pojetí Romové neznali a dodnes do všech podrobností úplně nechápou. Člověk sám neznamenal nic, sílu nacházel i čerpal z kolektivu, ve kterém měl své pevné místo a byl nedílnou součástí tohoto fungujícího mechanismu. Dodržování rodových pravidel – zákonů, mělo velký význam – věřilo se, že jejich důsledné respektování zaručí celé skupině ochranu před „nečistými silami“ v jakékoliv podobě.

V romské komunitě nebylo nutné souhlasit se vším, ale pro bezkonfliktní soužití byl podstatný způsob i fakt, s jakým se odlišné názory sdělovaly. Krádež uvnitř skupiny byla věcí nepřípustnou, ale i nevidanou. Majetek všech členů se totiž považoval za společný. Pokud v osadě někdo něco potřeboval, zpravidla o to nežádal slovy „půjč mi – de man kručen“, ale jen „dej mi – de man“. Krádeže a jiné projevy parazitismu páchané na neromech byly považovány naopak za přínos skupině. **Život na úkor majority, jejíž přístup k Romům byl restriktivní a represivní, se tak postupně od středověku stával pro Romy běžným a přirozeným.** Romové tradičně nelpěli na materiálních statcích částečně i proto, že šatstvo i další věci denní potřeby dostávali obnošené a použité od okolního obyvatelstva. Zpravidla se příliš nezabývali jejich údržbou, po dosloužení je vyhodili a snažili se získat další použité kusy. Určitou výjimku tvořil rodový šperk, kterému byla přičítána ochranná, léčivá

i magická moc či spojení s předky. U hudebníků zase přecházely z generace na generaci hudební nástroje. Přesto v případě nouze byly i rodinné památky směněny za životně důležitější potravu. Komunita plnila také velmi důležitou funkci sociální – platila zde zásada solidarity s jakýmkoliv způsobem handicapovanými členy – především s nemocnými, sirotky, ale týkala se i peněžité pomoci potřebným.

Zvyky a zásady však nebyly všude stejné, odlišovaly se u každé širší rodiny, v každé osadě. Mezi jednotlivými skupinami či osadami existovaly někdy i značné rozdíly. (Horváthová, 2002)

Partnerství rodin a výchova představují další oblast duchovní kultury, která si po staletí dokázala v romské velkorodině zachovat svůj původní, svérázný charakter. Co se týče manželství, byla pro většinu romských společenství typická **endogamie**. Uzavírání sňatku mezi příslušníky příbuzenských skupin bylo donedávna zcela běžným jevem. Postavení ženy v rodině u kočovných i usedlých Romů bylo vždy nízké. Pro muže, který složil výkupné, byla v podstatě žena jeho majetkem. Pokud se ženě jako první dítě narodilo děvče, stávala se terčem mužova hrubého chování. Synové jsou totiž mezi Romy vítanější nežli dcery, neboť ty v dospívajícím věku od rodičů odcházejí za vlastními muži do jejich velkorodiny, zatímco synové zůstávají při rodičích a ve stáří se o ně starají. Počet dětí v romských rodinách byl vždy vysoký (v průměru 4–6). Podle všeobecného názoru Romů má žena rodit téměř každým rokem. Příčinou vyššího počtu dětí je také jakýsi sebezáchovný pud pramenící z permanentního pocitu ohrožení. Výchova dětí v podobě nějaké cílevědomé, či záměrné výchovy nikdy neexistovala. Byla spíše volná až živelná. Matka se o dítě stará jen po nejnutnější dobu, pak je přenechává starším sourozencům. Děti jsou pouze vedeny

k tomu, aby se odmalička zapojovaly do shánění obživy pro svoji rodinu. Rodiče před nimi otevřeně hovoří o svých problémech a nemají před nimi žádné tajnosti ani v oblasti intimního života. Tyto děti tak dříve dospívají jak po stránce psychické, tak i sexuální.

V poválečných letech začalo docházet v romských rodinách k vnitřním přeměnám, které byly podmíněny střetem s neromskou společností. V důsledku toho se začalo hroutit zvykové právo, na němž bylo založeno tradiční romské společenství. Ta se záhy začala rozpadat a spolu s tím se začala měnit struktura romské rodiny. (Rybář, 2000)

3. ROMSKÁ KOMUNIKACE

3.1 Romský jazyk

Většin národů na světě má svůj mateřský jazyk, který se děti učí od svých rodičů, a když se později samy stanou rodiči, zase jí hovoří ke svým dětem. Tak je to i s romským jazykem (romaňi Čhib), tedy romštinou. Romové říkají, že Romaňi čhib jekhguleder (Romská řeč je nejsladší). Jinak také platí, že Romaňa dumahadodžaha pal calo svetos (S romštinou projdeš celý svět). Vztah ke svému jazyku vyjádřili romové v přísloví:

Ko pes ladžal vaš peskeri Chin, ladžal pes the vaš peskeri daj

(kdo se stydí za svůj jazyk, stydí se i za svou matku). I když Romové různých částí Evropy hovoří různými nářečím, navzájem se domluví. Jazyk, kterým hovoří Romové, patří do skupiny indických jazyků. Romština má na rozdíl od češtiny a slovenštiny specifické hlásky čh, kh, ph, a th, které se vyslovují s lehkým přídechem. V českých zemích jako první popsal romštinu básník Antonín Jaroslav Puchmajer (1769–1820). Ve své práci *Romaňi Čib* (1821) zpracoval dialekt původních českých Romů. K objasnění indického původu Romů na základě porovnání romštiny a indických jazyků významně přispěl český orientalista Vincent Lesný (*Jazyk cikánů v ČSR*, 1934). Je pochopitelné, že v romštině, která existovala převážně jako hovorový jazyk, chyběla odborná slova a výrazy spjaté s některými oblastmi současného života (např. s ekonomii, technikou, státní správou). Tento problém se snaží vyřešit jazykovědná komise při mezinárodní romské organizaci *International Romani Union*, působící při univerzitě Reného Descarta v Paříži. (Mann, 2001)

4. VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ

4.1 Vztah romských rodičů ke škole

Škola, která chce úspěšně vzdělávat romské děti, musí též najít cestu k jejich rodičům. Musí být iniciátorem procesu, který pomůže překonat onu vzájemnou bariéru nedůvěry a nepřátelství, a musí rodiče přesvědčit, že vzdělání je pro jejich děti opravdu důležité. Bez spolupráce s rodinou nemůže mít školní práce dětí uspokojivé výsledky. Je tedy na učitelích, aby se snažili od počátku navázat s rodiči dítěte pozitivní vztah, a proto musejí především jednat s rodiči jako s partnery, mluvit s nimi nejen o školních problémech, ale zajímat se o celou rodinu...“ (Člověk v tísní, o. p. s. 2002)

Každý člověk by měl mít právo na vzdělání, včetně práva užívat vlastní jazyk. V romských rodinách bylo vzdělávání realizováno rodinou samotnou. Děvčata se učila od svých matek a chlapci zase od svých otců. Řemesla, znalosti, zkušenosti, ale i způsoby obživy byly jednoduše předávány z generace na generaci. Romové při svém vzdělávání nevyhledávali pomoc od majoritní společnosti. Pro výchovu dětí v romské rodině je typická emocionalita a neschopnost rodičů učit děti něčemu jinému než je nezbytně nutné. Úspěšné splnutí Romů s majoritním obyvatelstvem představuje dlouhodobý proces, vázaný zejména na výchovu a vzdělání romských dětí. Tento proces je velice složitý, neboť školní vzdělanost stojí v hodnotovém žebříčku Romů hluboce pod touhou získat peníze, či hmotné statky.

Povinná školní docházka byla pro romské děti povinná sice již za první republiky, ale rodiče nebyli v této době za absenci dětí ve škole nijak stíháni. To se změnilo po roce

1948, kdy přestala být absence dětí ve škole tolerována. Za nedodržení této povinnosti byla celá řada sankcí, počínaje finanční pokutou, přes policejní zásahy, až po odebrání dětí do výchovných ústavů. Přesto ani tato opatření Romy ke vzdělání nepřinutila.

Romští rodiče počítají na jedné straně s tím, že škola se jim o jejich děti plně postará a přebere za ně zcela zodpovědnost, ale zároveň na druhé straně se domnívají, že škola jejich děti stejně nic nenaučí. Tento nemotivující přístup rodičů ke škole se potom zákonitě musí negativně odrazit i na přístupu romských dětí ke vzdělání. Demotivace Romů ke vzdělání je často zapříčiněna následnou diskriminací Romů při jejich přijímání do práce nebo strachem, že pokud bude dítě chodit do školy, tak jim škola dítě odcizí.

Je proto nutné věnovat již při zápisu romských dětí do školy romským rodičům značnou pozornost. Být k nim vlídní, trpěliví, pozorní a následně s nimi během celé doby trvání školní docházky udržovat kontakt. Je nezbytné, aby sami rodiče pochopili význam vzdělání svých dětí a aby své děti k tomuto vzdělání vedly. Jedině pokud rodiče budou přesvědčeni o nezastupitelném postavení vzdělání v životě jejich dětí a pokud se nalezne vzájemné pochopení a úcta všech zúčastněných stran (rodičů, dětí a učitelů), dojde pak také ke změně vztahu Romů ke škole.

4.2 Vztah romského dítěte ke škole

Romské dítě je zvyklé účastnit se rozhodování spolu s ostatními. To ale v našem školském systému není možné, naopak je vyžadován spíše pravý opak. Toto dítě, které je vychované ke společnému životu, je potom ve škole do značné

míry zmateno. Vztah romského žáka ke škole je podobný jako vztah jeho rodičů. Ve škole potom vzniká poměrně často vzájemná nedůvěra mezi žákem a učitelem.

To pramení zejména ze vzájemných předsudků a z nevědomosti.

Samotných příčin, proč romské děti ve škole zaostávají je ale samozřejmě více.

Mezi hlavní příčiny patří:

- Jazyk – naprostá většina romských dětí neovládá obecnou češtinu, ovládají pouze tzv. romsko – český slang (čeština romských rodičů, tak jak se ji oni sami naučili).
- Nevyhovující bydlení a životospráva – absence času a prostoru na domácí přípravu, nezvyk na pevný denní režim.
- Absence předškolní přípravy – pouze malá část romských dětí navštěvuje mateřské školy, do školy potom přicházejí děti pouze se zkušenostmi v rodině.
- Malá motivace ze strany rodičů – velká část „cikánských“ dětí není schopno ve škole prospívat, protože jim rodina neposkytuje stimulující výchovné prostředí.
- Odmítavý postoj spolužáků k jeho národu (posmívání, diskriminace, rasismus).
- Kolektivismu Romů – romské dítě nebývá v rodině vedeno k samostatnosti, protože ve výchově se klade důraz na to, že sám nejsi nic.
- Odlišné životní cíle a morální hodnoty.
- Nedostatečná ambicióznost.
- Nerozvinutá jemná motorika, neznalost psaní a kreslení
- Neochota rodičů pořídit dětem základní školní potřeby.

- Nedostatečná připravenost učitelů pro práci minoritami.

Romští rodiče, kteří sami často absolvovali pouze zvláštní školy, svým dětem se školou zásadně nepomáhají. Již samotná výchova dětí v romské rodině není dobrou přípravou pro následnou školní práci. Romské děti velice často postrádají knížky, omalovánky, různé skládky a další. Zarážející je také fakt, že řada romských dětí nastupuje zcela zbytečně do zvláštních škol, aniž by viděli rozdíl mezi normální a zvláštní školou. Řada rodičů se přímo domáhá, aby jejich potomci nastoupili do zvláštní školy, protože žijí v představě, že ve zvláštní škole to bude mít jejich dítě jednodušší a oni budou mít tudíž méně starostí.

Ještě v roce 2004 představovaly romské děti 70% všech žáků zvláštních škol. Tento podíl v posledních letech mírně klesá. Nemalou zásluhu na tom mají pedagogicko – psychologické poradny, kterými problémové děti před vstupem do základní školy procházejí.

I přes to můžeme považovat za úspěch, když romské dítě nastoupí do „normální“ základní školy. V prvních ročnících základní školy nebývá s romskými dětmi zásadní problém. Tyto děti jsou k učitelům milé až přítulné, ochotné a poddajné, rády se učí. Postupem času (kolem 5. třídy) však často dochází ke zlomu. Tento zlom označují učitelé jako „volání krve“. Typické bývá zhoršení prospěchu, děti bývají často vzpurné a ztrácejí zájem o školu. Poslední léta ve škole jsou pak pro některé děti a jejich učitele doslova trýzní. Svými neúspěchy frustrování a ponižování Romové zpravidla opakují ročníky, nudí se a chovají se výbojně k učitelům a často i agresivně ke spolužákům.

Romské děti řadíme do skupiny dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, což je dle školského

zákona „osoba se zdravotním postavením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním“. Romské děti patří ve většině případů do skupiny osob se sociálním znevýhodněním, čímž se dle školského zákona, mimo jiné, rozumí rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy. Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na vzdělávání, jehož formy, obsah a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem. Dále mají nárok na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení.

Problém vzdělávání Romských dětí je nutné brát jako problém celospolečenský a jako takový je třeba ho řešit.

4.2.1 Odlišnost psychiky Romských dětí

U romských dětí nalézáme určité zvláštnosti psychiky (Rous, 2003):

- **Slabá vůle**

Chybí pevná vůle a chuť překonávat překážky. Bariérám se raději vyhýbají, vzdalují se.

- **Malá vytrvalost a trpělivost**

S tímto problémem bojují pedagogové každý den. Žákům chybí trpělivost, nejsou schopni vydržet delší dobu u jedné činnosti. Při sebemenších známkách prvního nezdaru práci vzdávají. Při větších obtížích dochází k velkému rozhořčení u žáků. Zahodí rozdělanou práci, zničí, případně křičí. Velmi nutná je pravidelná motivace. Při výuce se využívá častějšího střídání činností. Aktivity se často upravují dle aktuálního stavu dítěte.

- Nespolehlivost

Naprostá nespolehlivost, nezodpovědnost. Vše berou na lehkou váhu. Nějaké zapomínání a nesplněné sliby neřeší. Nepřemýšlejí o budoucnosti, žijí aktuálním okamžikem.

- Strach

Romové se zdržují většinou ve skupinách, ve kterých se cítí dobře. Takzvaně jsou na koni. V případě, že nemají podporu ostatních, cítí se v nebezpečí. Velmi častou obrannou reakcí na strach je agresivní chování. Mají strach ze smrti a velmi se obávají bolesti. To souvisí především s ošetřováním u lékařů. Absolutně neřeší pravidelné prohlídky, například návštěva zubaře. Bojí se děti, bojí se i dospělí jedinci.

- Nesamostatnost

Schopnost samostatně pracovat, postarat se o sobe a zorganizovat něco, se učí romské děti až ve škole. Z domu jsou zvyklí, že rozhodování probíhá společně.

- Slabá schopnost zobecňovat a abstraktně myslet

Chybí obecné pojmy, viz výše (kapitola Specifické rysy romštiny). Problémy mají žáci především v matematice.

- Komplex méněcennosti

Pocit nejistoty a nepřijetí se mění v boj o pozornost. Žáci na sebe rádi strhávají pozornost, jsou rádi středem dění. Velmi na sebe žárlí. Často si vymýšlejí, lžou, předvádějí se.

Bartoňová (2005) uvádí tato vývojová specifika romských dětí:

- řeč
- obtížné rozlišování skutečnosti
- vnímání
- myšlení
- emotivita
- nedostatečné ovládnutí volných projevů

4.3 Koncepce romského národnostního školství

V duchu zásad a principů soužití, obsažených v Listině základních práv a svobod (ústavní zákon č. 23 ze dne 9. ledna 1991), je úkolem národnostního školství pěstovat národnostní uvědomění a současně přispívat ke sblížení a integraci občanů naší republiky.

Neuspokojivý současný stav romské populace včetně její vzdělanostní úrovně má nepříznivé důsledky v oblasti sociální, ekonomické i kulturní, prohlubuje skupinové a společenské rozpory a vyvolává značné problémy z hlediska národnostního porozumění. Jednou ze základních podmínek odstranění společenské nerovnosti Romů je změna filosofie školského systému, který je povinen akceptovat ve výchovně vzdělávacím procesu přítomnost romských dětí s jejich etnickou, kulturní a sociální odlišností.

Ke stěžejním úkolům patří:

- Čelit počáteční neúspěšnosti romských žáků od 1. ročníku ZŠ v důsledku nedostatečných jazykových dovedností a celkové sociální situace.

- Formami a metodami práce přiměřenými situaci romských žáků motivovat a pěstovat pozitivní postoj žáků a jejich rodičů ke vzdělání.
- Co nejvíce využívat přirozeného nadání a schopností romských žáků pro specifickou přípravu na povolání a občanský život.

4.3.1 Mateřská škola

Jen nízké procento romských dětí absolvuje mateřskou školu nebo předškolní výchovu. Přitom předškolní vzdělávání má pozitivní vliv na rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku. Spolupodílí se na zdravém citovém, rozumovém a tělesném vývoji dítěte a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a vzájemných mezilidských vztahů.

Pro romské děti je důležitost mateřské školy také v tom, aby se naučily komunikovat v nemateřském jazyce, a aby si osvojily komunikaci s neromskými dětmi.

Celkově je třeba zvýšit počet romských dětí pravidelně docházejících do mateřské školy, a to alespoň dva roky před začátkem školní docházky. Předškolní vzdělávání vytváří základní předpoklady pro další pokračování ve vzdělávání. Rovněž přispívá k vyrovnávání nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje dětem se speciálními vzdělávacími potřebami speciálně pedagogickou péči. Jako jedno z možných řešení neúčasti romských dětí na předškolním vzdělávání je zřízení tzv. přípravných tříd.

4.3.2 Přípravné třídy

Ze zkušenosti pedagogů a z výsledků psychologických vyšetření školní zralosti vidíme, že handicap romských dětí, které přicházejí do prvního ročníku ZŠ, se netýká pouze oblasti jazykové, ale také sociální, kulturně společenské a pohybové. Jedním z řešení problematiky vzdělávání romských dětí je zřizování přípravných tříd, kde se děti adaptují na nové prostředí a školní režim.

Legislativní vymezení přípravné třídy dává poskytuje školský zákon (561/2004 Sb.).

„Obec, svazek obcí nebo kraj mohou se souhlasem krajského úřadu zřizovat přípravné třídy základní školy pro děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky, které jsou sociálně znevýhodněné a u kterých je předpoklad, že zařazení do přípravné třídy vyrovná jejich vývoj. Přípravnou třídu lze zřídit, pokud se v ní bude vzdělávat nejméně 7 dětí.“ (561/2004 Sb., § 47, odst. 1)

„O zařazování žáků do přípravné třídy základní školy rozhoduje ředitel školy na žádost zákonného zástupce dítěte a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení. Obsah vzdělávání přípravné třídy je součástí školního vzdělávacího programu.“

(561/2004 Sb., § 47, odst. 2)

Přípravné třídy mají velký význam z hlediska adaptace romského dítěte při vstupu na základní školu. Děti, které absolvují přípravnou třídu, jsou mnohem zdatnější v jazykových i rozumových dovednostech a schopnostech. Přípravné třídy mají stejný úkol jako mateřské školy, tedy připravit dítě na vstup do základní školy. Třídy jsou malopčetné, je zde zhruba deset dětí, učitel a případně pedagogický asistent. Velkým problémem je také značná

rozptýlenost romských dětí, jejichž rodiče odmítají dovoz jejich dětí do instituce, pokud se nenachází v jejich blízkosti jejich bydliště. Proto je vhodné zřizovat tyto přípravné ročníky zejména v lokalitách kde je větší zastoupení sociálně znevýhodněných skupin obyvatelstva. (Švarcová, 2000)

4.3.3 Romské dítě ve škole

4.3.3.1 Specifické rysy romštiny

Největším omezením je jazyk (M. Veselá, 2009) poukazuje na to, že má romština následující specifické rysy. Chybí obecné pojmy, jako například ovoce, zelenina, nábytek. Myšlení Romů je velmi konkrétní. Některá slova mají v romštině stejný význam. Mezi tato slova patří například slovesa nosit, vozit, vodit. Z přídavných jmen to jsou pak slova velký, dlouhý, vysoký. Pravidelně se tak setkáváme s tím, že některý z Romů řekne větu typu: „Zítřa donese malého tata.“ „Musím zanýst malou domů“. Samozřejmě tím nemyslí, že děti opravdu ponese v náručí. Pro žáka je tak novinkou, když slyší ve škole, že jablko je veliké, dlouhé vlasy atd. Dopadá to tak, že dítě neumí žádný z jazyků na úrovni.

4.3.3.2 Úroveň českého jazyka

Dle M. Veselé, 2009, se i rodiče učí česky od nejnižších vrstev společnosti, se kterou přijdou do styku například v hospodě, kriminále, na stavbě. Pokud se děti kamarádí s gádži, jde především o přátele z podobných vrstev, zatímco škola je uzpůsobena především vrstvám středním a vyšším. Zdárným příkladem je například věta: „Já tomu nechápu“.

Nikdo z Romů vám neřekne: „Já tomu nerozumím“, případně „Já to nechápu“.

4.3.3.3 Život mezi spolužáky

Málokdy potkáte romské dítě samotné. Je pro ně charakteristické, že se zdržují ve skupinách a to bez ohledu na věk. Tráví svůj čas se skupinou, která je přijme.

M. Veselá (2009) upozorňuje na riziko propadání. Na prvním i na druhém stupni může žák propadnout pouze jednou. U slabších žáků, případně u žáků s velmi problémovou docházkou se však stává, že vycházejí základní školu již v sedmé třídě. U žáků dochází k rychlejšímu biologickému zrání a následnému nástupu dospívání. Z dítěte se doma stává plnohodnotný člen a nikdo před ním nic neskrývá. Starší Rom se tak stává rizikovým příkladem pro další, protože už je jinde proti ostatním.

4.3.4 Základní škola praktická

Jednou ze změn, které s sebou přinesla poslední novela školského zákona, bylo přejmenování zvláštních škol na základní školy praktické. Do ZŠ praktických přicházejí žáci z odlišných prostředí - přímo z rodiny, ze speciálních MŠ, zběžné MŠ, nebo ze základní školy, a proto je hlavním východiskem práce učitele zvláštní školy důkladné poznávání žáka, jeho schopností, psychických možností i individuálních zvláštností. Cílem školy je vybavit absolventy takovými vědomostmi, dovednostmi a návyky, které je připraví na vstup do odborného učiliště či praktické školy, kde získají

odbornou přípravou vědomosti a dovednosti potřebné k výkonu kvalifikovaného povolání.

Vzdělávání na základní škole praktické se realizuje po dobu devíti let, nejvýše však do konce školního roku, v němž žák dosáhne 17. roku věku. Základní škola praktická má devět ročníků a člení se na 1. stupeň (1. – 5. ročník) a druhý stupeň (6. – 9. ročník). Výchovně vzdělávací proces se přizpůsobuje zvláštnostem psychického i fyzického vývoje žáků. Vzdělávací procesy jsou vedeny pod dohledem kvalifikovaných či speciálních pedagogů. Do učebního plánu základní školy praktické spadají odborné vyučovací předměty, stejně jako je tomu na klasické základní škole. Výběr učiva byl proveden s pomocí dlouhodobých zkušeností učitelů praktických škol z celé České republiky. Byl sestaven tak, aby umožňoval žákům základní orientaci, ale také další rozvoj a pokračování ve vzdělání, získání dalších informací, osvojování nových poznatků, chápání procesů a jevů v přírodě, ve společnosti i ve světě techniky a v neposlední řadě připravoval žáky na jejich budoucí profesní uplatnění. Do vzdělávacího programu praktické školy byl zařazen poměrně velký počet hodin pracovního vyučování.

Zdravému tělesnému vývoji žáků má napomáhat tělesná výchova v rozsahu tří vyučovacích hodin týdně po celou dobu školní docházky. (Švarcová, 2000)

V praktických základních školách končí zhruba jedna třetina všech romských dětí. Za takového stavu je skutečně obtížné vykročit z bludného kruhu, do něhož se Romové v posledních desetiletích dostali. Mladá generace by s sebou měla nést prvek změny a nového, čerstvého uvažování. To se ale v této situaci děje jen stěží. Malí Romové vyrůstající jen ve společnosti jiných romských dětí se naučí vycházet zase jen se svým etnikem a fungovat jen podle svých kulturních

pravidel. Jako všechny děti totiž prvotně napodobují to, co vidí kolem sebe. Tento stav je do značné míry ovlivněn i pozicí romských rodičů, kteří mnohdy raději cíleně usilují o umístění svých potomků do vzdělávacích institucí s převahou romských dětí (v některých praktických školách tvoří malí Romové až 80 % všeho žactva), protože se obávají, že na běžných školách jejich děti nezapadnou do kolektivu. Už jim ale zcela nedochází, že na praktických základních školách budou mít jejich synové a dcery sice možná klid, zároveň však také ale dostávají méně kvalitní vzdělání. Absolventům praktických škol také obvykle nezbyvá nic jiného, než nastoupit maximálně na odborné učiliště, protože okruh jejich znalostí je velmi omezen - za žákem běžné „základky“ zaostávají ve vědomostech asi o dva roky. Volbou dalšího studia se později samozřejmě zužuje i výběr zaměstnání, která mohou vykonávat.

4.3.5 Asistent pedagoga

Nová profese v našem školství asistent pedagoga, (někdy se sekáváme s pojmem asistent učitele, asistent v přípravných třídách apod.) je pomocník pedagoga, který se může významnou měrou podílet na vzdělávacím procesu nejen ve škole, ale i v oblasti mimoškolní výchovy. Podílí se na podpůrném vzdělávání a integraci žáka se sociálním nebo s kulturním znevýhodněním, žáka se speciálními vzdělávacími potřebami a také žáka mimořádně nadaného. (Průcha, 2009) Asistent pedagoga je právně zakotven v zákoně č. 563/2004 Sb. v paragrafu 20, kde se hovoří přímo o práci asistenta pedagoga a především o jeho kvalifikaci.

Asistent pedagoga je pedagogický pracovník a jeho pracovní náplní je poskytování pomoci žákům při

přizpůsobení se školnímu prostředí, pedagogickým pracovníkům školy při výchovné a vzdělávací činnosti, pomoc při komunikaci se žáky, při spolupráci se zákonnými zástupci žáků a komunitou, ze které žák pochází. Jeho pozici upravují tedy zákony Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT).

Asistent pedagoga je pomocníkem pedagogického týmu ve škole a v dalších institucích, pomáhá dětem překonávat komunikační bariéry, je jim nápomocen v aklimatizaci na školní prostředí. Intenzivně spolupracuje s učiteli při výuce a při komunikaci se žáky a jejich rodiči, vytváří tzv. „most“ pro obě strany. Vydobýt si postavení mezi učiteli a být přijímán jako partner není pro mnoho asistentů jednoduché, jsou však školy, kde přítomnost asistentů je nepostradatelná, stále více ředitelů a učitelů si důležitost asistentů uvědomuje a to vše se také pozitivně odráží ve vnímání dětí, pro které se mnohdy asistent pedagoga stává vzorem.

Pracovní náplň asistenta pedagoga je dána vyhláškou č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

„Hlavními činnostmi asistenta pedagoga jsou pomoc žákům při přizpůsobení se školnímu prostředí, pomoc pedagogickým pracovníkům školy při výchovné a vzdělávací činnosti, pomoc při komunikaci se žáky, při spolupráci se zákonnými zástupci žáků a komunitou, ze které žák pochází.“

(§ 7 odst. 1 vyhlášky č. 73/2005 Sb.)

4.3.5.1 Asistent pedagoga v přípravné třídě

Přípravné třídy jsou určeny dětem v posledním roce před zahájením povinné školní docházky, které jsou sociálně znevýhodněné a u kterých je předpoklad, že zařazení do

přípravné třídy vyrovná jejich vývoj. Za děti se sociálním znevýhodněním se považují děti z rodinného prostředí s nízkým sociálně-ekonomickým postavením, ohrožené sociálně-patologickými jevy, děti příslušníků etnických menšiny (romské děti), děti azylantů či děti účastníků řízení o udělení azylu. Práce asistentů v těchto třídách spočívá nejen v edukačním procesu, ale i v práci v terénu, v práci s rodinami. Asistent obvykle zná velmi dobře prostředí z něhož děti pocházejí, a může být nepostradatelným pomocníkem ve výchovně-vzdělávací práci učitele a také nezbytným socializačním mediátorem mezi vyučujícím a rodiči. (Průcha, 2009) Asistent pedagoga nachází své uplatnění především na základních školách s velkým počtem romských žáků a žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí. Velkým počtem těchto žáků je myšleno více než 50%. Některé školy uvádějí počty až ve výši 80%. Takovéto školy lidé často označují jako romské. Školy uvádí tyto počty, otázkou však je, jak určují, kdo je a kdo není Rom. Je velmi obtížné zjistit, kdo je a kdo není Rom, proto se uvádí termín žáci ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. Sociokulturně znevýhodněné prostředí dětem nabízí méně možností ke hře, trávení volného času a přirozenému vytváření smyslových zážitků, které jsou nezbytné pro jejich vývoj. Při komparaci se „standardními“ dětmi jejich věku bývá u nich m. j. pozorovaný nižší stupeň rozvoje jemné motoriky, slabší koordinace vizuálního vnímání, kvantitativně omezenější a kvalitativně jinak orientovaná slovní zásoba, horší vyjadřovací schopnosti, menší počet zvládnutých abstraktních konceptů a nižší stupeň rozvoje vyšších i nižších kognitivních kompetencí. (Mikuš[online], [2006-2009], tamtéž).

4.3.6 Romský asistent

Romskému dítěti může nástup do školy značně usnadnit funkce asistenta učitele, dříve nazývaná romský asistent. Tato funkce může být zřízena na kterékoli základní či mateřské škole, ve které se vzdělávají romské děti. Hlavní náplní asistenta učitele je pomáhat s komunikací a adaptací žáka ve školním prostředí, spolupracovat s učiteli při výuce, komunikovat s rodiči žáků, organizovat volnočasové aktivity a kontrolovat přípravu dětí na vyučování. Spolu s učitelem se také podílí na sestavování individuálního vzdělávacího plánu daného dítěte.

„Z názorů romských asistentů vyplývá, že si toto zaměstnání zvolili proto, že rádi pracují s dětmi. Jejich problémy jsou jim blízké. S romskými rodinami jsou v úzkém kontaktu, s některými se domluví bez problémů, s jinými je komunikace obtížnější. Domnívají se, že jejich práce není v žádném případě zbytečná a vnímají ji jako „most“ mezi českým učitelem, romským žákem a jeho rodinou.“ (Šotolová, 2001, s. 50)

Spolupráce asistent rodič může probíhat například následovně:

- Účastí na třídních schůzkách,
- návštěvami v dané romské rodině (komunitě), ovšem pouze se souhlasem rodiny (komunity),
- rozvíjením spolupráce s jednotlivými romskými komunitami.

Každý asistent učitele, který má pomáhat s romskými dětmi, by měl alespoň v malé míře znát romský jazyk a jeho strukturu. Je přínosem, pokud asistentem učitele je sám Rom,

protože pak je do třídy vnesen prvek romské kultury. Tento asistent je potom přínosem i pro neromské učitele.

4.3.7 Osobnost učitele

„Děti a mladiství potřebují učitele jako celého člověka, osobnost s lidským vztahem, s porozuměním pro třídu i pro osobní problémy jednotlivých žáků. Děti vítají, když učitel pomůže s obtížemi učení a v případě potřeby i s jinými starostmi; v některých případech učitel či učitelka nahradí i chybějící model, třeba otce nebo laskavou matku“. (Čáp, Mareš, 2007, s. 165)

Učitel by měl být schopen rozpoznat psychiku jednotlivých romských dětí. Je to důležité pro včasné sestavení individuálního vzdělávacího plánu každému danému jedinci. Právě sestavením individuálního vzdělávacího plánu se může předejít komplikacím, které se při vzdělávání Romů často vyskytují a romské děti se s nimi potom ve škole potýkají. Je častým jevem, že romský žák je ve škole neúspěšný, proto je od učitele vyžadováno, aby u tohoto žáka probudil nějakým způsobem motivaci daný problém zvládnout. Posloužit mu k tomu může například vyzdvižení nějakých jeho úspěchů nebo dobře cílená pochvala. To vše není možné bez toho, aniž by měl učitel u žáků důvěru. Na druhé straně musí být žáci učitelem vedeni k respektování názoru druhých, vzájemnému naslouchání a měli by být také ochotni porozumět druhým. Velkým kladem učitele je jeho alespoň minimální znalost romského jazyka, nebo ještě lépe, pokud je sám učitel stejné, tedy romské národnosti.

Způsobilst k funkci učitele lze také vymezit jako: „Připravenost učitele vyrovnat se s nároky své profesionální role a současně s tím zachovat potřebnou míru autenticity vlastní osobnosti“.(Slavík, Siňor, 1993, s. 156)

4.4 Sociálně právní ochrana dětí

Sociálně-právní ochrana dětí (dále jen SPOD), byla prvně institucionalizována v roce 1863, kdy byl vydán říšský zákon domovský č. 105 říšského zákoníku. Tato právní norma obsahovala vymezení péče o výživu a výchovu chudých dětí i péči o zanedbávané děti v zařízeních určených pro jejich nápravu. Výkon takto stanovené sociálně-právní ochrany zajišťovaly na své náklady obce. Po 1. světové válce se sociálně-právní ochrana dětí stala předmětem státního zájmu a některé povinnosti přešly na okresní a zemská ústředí péče o mládež. Rozvoj péče o děti byl přerušen rokem 1938, ale okresní péče o mládež a zemská ústředí působila, byť i s omezenými možnostmi a aparátem, po celou dobu okupace. Další vývoj ochrany dětí byl poznamenán změnou společenských podmínek. V 50. letech 20. století spočívala sociálně-právní ochrana dětí pouze ve výkonu tzv. hromadného poručenství a opatrovnictví. V případech, kdy bylo třeba dítě umístit do péče nahrazující péči rodičů, bylo přijato pravidlo umísťovat děti zásadně do kolektivní péče. Organizačně byla tato činnost svěřena Ministerstvu spravedlnosti. Zákonem č.2/1969 Sb., došlo ke zřízení Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky a do jeho působnosti je dodnes sociálně-právní ochrana dětí začleněna. Velké změny přinesl zákon č.359/1999Sb., na základě kterého je v současnosti systém sociálně-právní ochrany dětí zajišťován. Pojem SPOD představuje zajištění práva dětí na život, identitu, příznivý vývoj, kvalitu rodičovské péče, svobodu náboženství a myšlení, ochrana před zneužíváním, násilím, zanedbáváním a vykořisťováním. Po přijetí zákona č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, vznik i Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

4.4.1 Systém sociálně právní ochrany dětí v ČR

Hlavními principy právních úprav SPOD jsou blaho a prospěch dítěte. SPOD se poskytuje všem bez rozdílu a diskriminace, tudíž nezletilým dětem do 18 let, pokud nenabudou zletilosti dříve soudní cestou. Poskytuje se bezplatně. Působí jako prevence proti patologickým jevům. Bere ohled na kontinuitu ve výchově dítěte jako je náboženství, kulturní, etnický a jazykový původ. Děti, které nemají rodičovskou péči, mají právo na zvláštní ochranu státu ve formě náhradní rodinné výchovy. V případě osvojení dítěte do ciziny mají nárok na ochranu pouze v tom případě, když nemůže být předáno do náhradní rodinné výchovy v zemi původu. (Krausová, 2006)

4.4.2 Subjekty poskytující sociálně právní ochranu dětí

Sociálně právní ochranu dětí poskytují orgány a subjekty, které jsou výkonem pověřeny. Patří sem krajské úřady a magistráty, které provádí metodickou činnost, zprostředkovávají náhradní rodinnou péči, rozhodují o udělení souhlasu k výkonu SPOD pro fyzické i právnické osoby a působí jako odvolací orgán. Dalšími poskytovateli SPOD jsou obecní úřady a obecní úřady s rozšířenou působností. Spravují a mají nejvíce povinností v rámci SPOD.

Dalším orgánem je Ministerstvo práce a sociálních věcí, které pečuje o právní úpravy, zpracovává metodiky, působí jako kontrolní orgán a odvolací orgán ke krajským úřadům a vede celostátní evidenci fyzických a právnických osob poskytujících SPOD. Úřad pro mezinárodní právní ochranu je

též poskytovatelem SPOD. Řeší SPOD ve vztahu k cizině, koordinuje výkon SPOD, zpracovává preventivní programy a řeší jednotlivé případy SPOD. (www.mpsv.cz,7)

PRAKTICKÁ ČÁST

5. CÍLE VÝZKUMU

Hlavním cílem diplomové práce je zjistit, jaký postoj zaujmají romští žáci ke vzdělání, zda mají eventuálně i zájem pokračovat dále ve studiu.

5.1 Metody a respondenti výzkumného šetření

K dosažení stanovených cílů diplomové práce byla vybrána dotazníková metoda a dále metoda strukturovaného rozhovoru. Dotazník patří do kategorie tzv. explorativních metod, které získávají informace z výpovědi respondentů. Je schopen oslovit velký počet respondentů, neboť je založen na písemném kladení otázek a na získávání písemných odpovědí. Použitím dotazníku je možno získat velké množství dat. Často se v odpovědích žáků nachází opakování. Odpovídají stejně na různé otázky. Tyto odpovědi mohou být považovány za obecné mínění žáku. Důvodem výběru těchto metod byla jejich rychlost a cílenost. Dalším kritériem při výběru metod výzkumu byla i jednoduchost vyplnění dotazníků. Respondenty pro účely diplomové práce byli zvoleni žáci odborného učiliště v Chroustovicích, kde autorka pracuje jako pedagog. Výzkum probíhal mezi žáky napříč všemi učebními obory. Dotazník byl sestaven na základě zkušeností a poznatků působení autorky v této instituci, obsahoval 21 uzavřených a polouzavřených otázek. Otázky byly směřovány na postoj žáků ke vzdělání a jejich zájem

o další studium. Forma podaných otázek byla volena tak, aby respondentům zabrala co nejméně času, přibližně 15 minut.

Během rozhovorů byly kladeny vybraným rodičům vždy totožné otázky a odpovědi na ně byly písemně zaznamenány. V průběhu rozhovorů došlo i k tomu, že některé otázky byly pro rodiče poměrně citlivé a proto ne vždy byli ochotni na danou otázku odpovědět. Proto byla snaha respektovat jejich důvody a nenutit je odpovídat vždy a za každou cenu.

5.2 Hypotézy

Na počátku studie byly stanoveny hypotézy, od kterých se dále odvíjela celá práce. Bylo nutné vhodně sestavit a zformulovat otázky dotazníku tak, aby byly srozumitelné pro žáky a současně byly schopny vypovídat o respondentech a tím potvrdit, či vyvrátit stanovené hypotézy.

➤ Romští žáci chodí do školy rádi pouze zpočátku

Hypotéza se zabývá odpověďmi na to co žáci cítí při nástupu do odborného učiliště a jejich vztahu ke škole.

➤ Žáci si myslí, že pro ně vzdělání není důležité

5.3 Odborné učiliště a praktická škola Chroustovice

5.3.1 Charakteristika školy

Odborné učiliště patří do sítě speciální škol v České republice. Nejdříve zde byla v roce 1955 založena Zvláštní učňovská škola internátní. Ta měla na svém začátku asi 90 žáků a nabízela učební obory – zemědělec, zahradník,

košíkář. Postupem času se změnil název učiliště a také přibyly další učební obory. Současný název zní OU a PrŠ Chroustovice. V současné době se jedná o moderní speciální školu s komplexním zařízením, jež poskytuje teoretickou i praktickou výuku v široké škále oborů. Je zde rovněž zajištěno ubytování a stravování žáků i učitelů. Od roku 2001 je zřizovatelem školy Pardubický kraj. Počet žáků se pohybuje okolo 350 a je zde nabízena pestrá skladba převážně tříletých oborů, které lze rozdělit na obory technické a obory služeb. Speciální škola – odborné učiliště je největším a nejstarším zařízením tohoto typu v regionu.

Příprava žáků probíhá podle učebních plánů, s využitím speciálně pedagogických metod. Učební obory jsou určeny žákům speciálních základních škol a tříd, praktických škol a žákům vycházejícím ze ZŠ z nižšího než 9. ročníku nebo s neúspěšně ukončeným 9. ročníkem po doporučení pedagogicko–psychologické poradny nebo speciálně pedagogického centra. Absolventi všech oborů po úspěšném vykonání závěrečných zkoušek získávají výuční list.

5.3.2 Charakteristika žáků

Učiliště připravuje na budoucí povolání převážně absolventy speciálních škol a nepříliš úspěšné žáky základních škol (například žáci, kteří vycházejí z nižšího než devátého ročníku). Zbytek tvoří žáci z klasických základních škol. Mezi žáky pocházejícími ze speciálních škol a žáky ze základních škol je mnoho rozdílů. Tyto rozdíly jsou patrné zejména v průběhu prvního ročníku, později se potom tyto

rozdíly víceméně stírají. Jedná se zejména o přístup ke škole a ke školním a pracovním povinnostem.

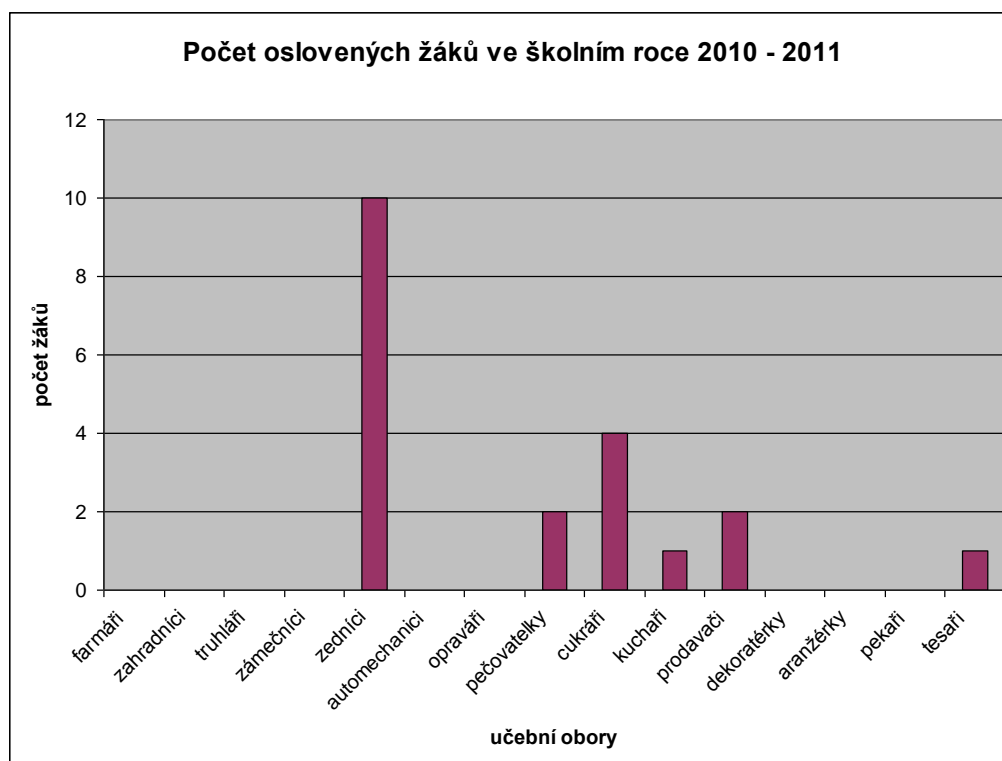
Se žáky ze speciálních škol se musí vzhledem k poruchám učení pracovat ve volnějším tempu, nedokáží se delší čas soustředit a rychleji se unaví. Vyučování se tedy musí přizpůsobit jejich potřebám, mnozí potřebují dodat sebevědomí a posílit sebedůvěru. Ve škole jsou z velké míry zastoupeny děti romského etnika. Často se u těchto žáků stává, že ze školy i přes veškeré úsilí pedagogů odcházejí předčasně bez vyučení. Těmto žákům většinou chybí vůle a cílevědomost, navíc je pro ně jejich rodinné prostředí velice často demotivující.

5.4 Vlastní šetření

Struktura dotazované skupiny

Školní rok 2009/2010

Graf č. 1

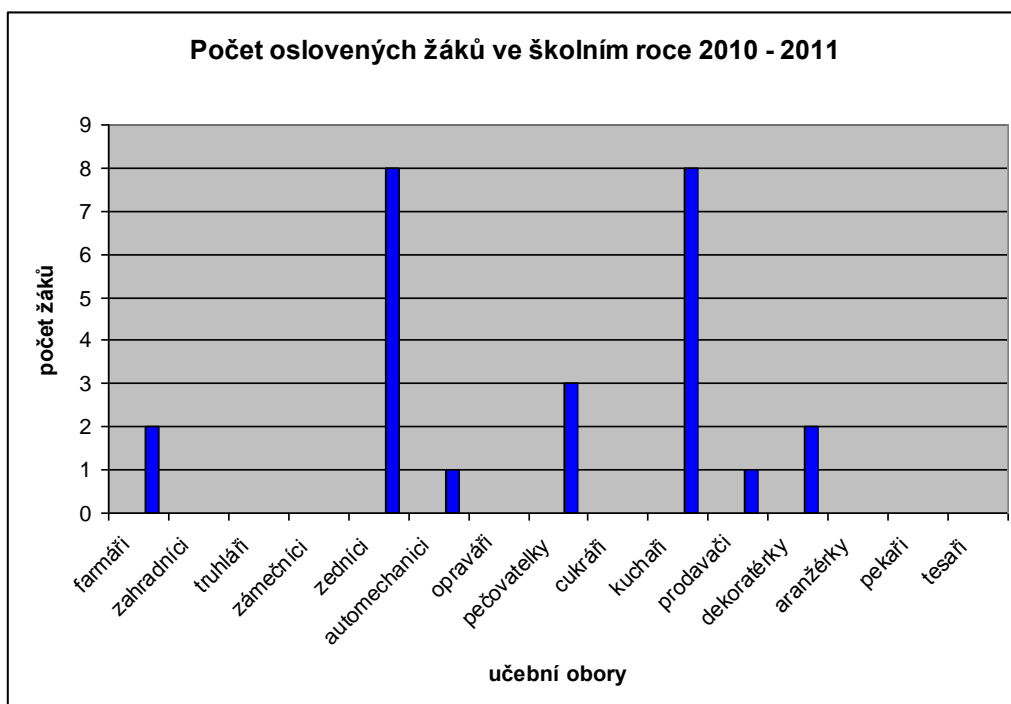
První dotazování skupiny žáků bylo prováděno ve školním roce 2009/2010. Celkem bylo v tomto školním roce osloveno 20 romských žáků, kteří daný rok nastoupili do prvních ročníků.

V grafu č.1 je znázorněno zastoupení dotázaných romských žáků v jednotlivých oborech. Z daného grafu vyplývá, že největší počet dotázaných žáků byl z oboru zednické práce, v počtu deseti dotázaných. Následovaly potom cukráři se čtyřmi dotázanými a pečovatelky společně

s prodavači s počtem vždy dvou dotázaných žáků. Naproti tomu žádný dotázaný nebyl z oboru dekoratérky, aranžérky, pekaři, opraváři, zámečníci, truhláři, zahradníci a farmáři. Jedná se o obory, kde nebyl žádný romský žák. Z celkového počtu dvaceti dotázaných romských žáků bylo 14 chlapců a 6 dívek.

Školní rok 2010/2011

Graf č. 2

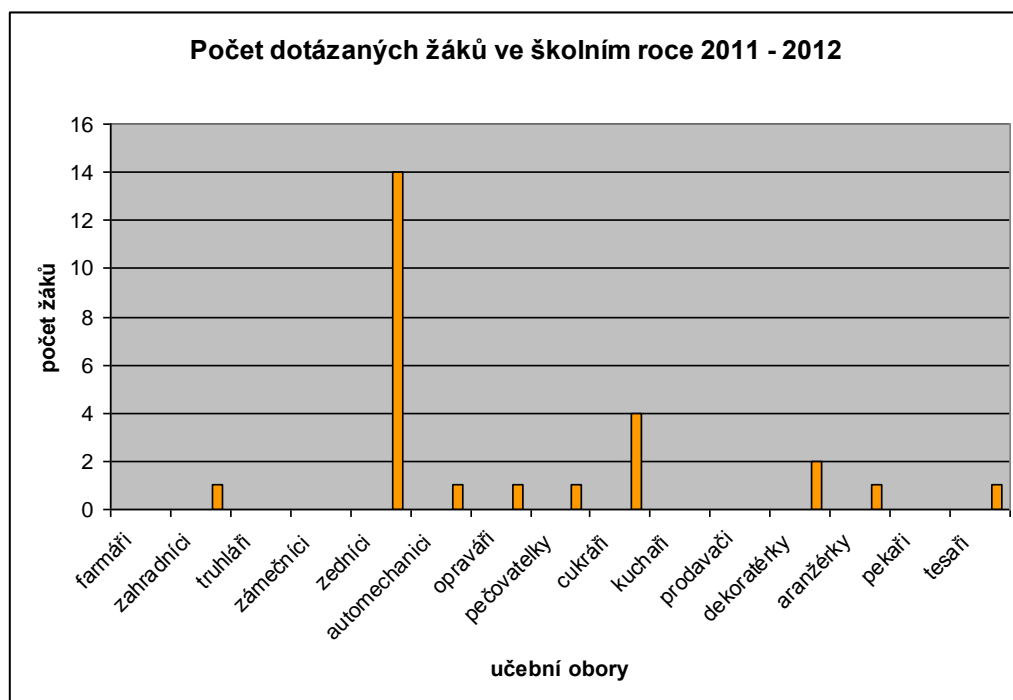

Druhé dotazování žáků bylo provedeno ve školním roce 2010/2011. V tomto školním roce bylo dotazováno celkem 25 romských žáků, kteří nastoupili do prvních ročníků. V grafu č. 2 je znázorněno početní zastoupení dotázaných žáků v jednotlivých učebních oborech. Z daného grafu je zřejmé, že největší podíl dotázaných žáků byl v tomto školním roce v oborech zednické práce a kuchaři, vždy po osmi žácích. Dále následoval obor pečovatelky se třemi

dotázanými, obory farmáři a dekoratérky se dvěma dotázanými a obory automechanici a prodavači s jedním dotázaným žákem. Bez dotázaných žáků byly obory zahradníci, truhláři, zámečníci, opraváři, cukráři, aranžérky, pekaři a tesaři. Z celkového počtu dvaceti pěti dotázaných bylo 15 chlapců a 10 dívek.

Školní rok 2011/2012

Graf č.3

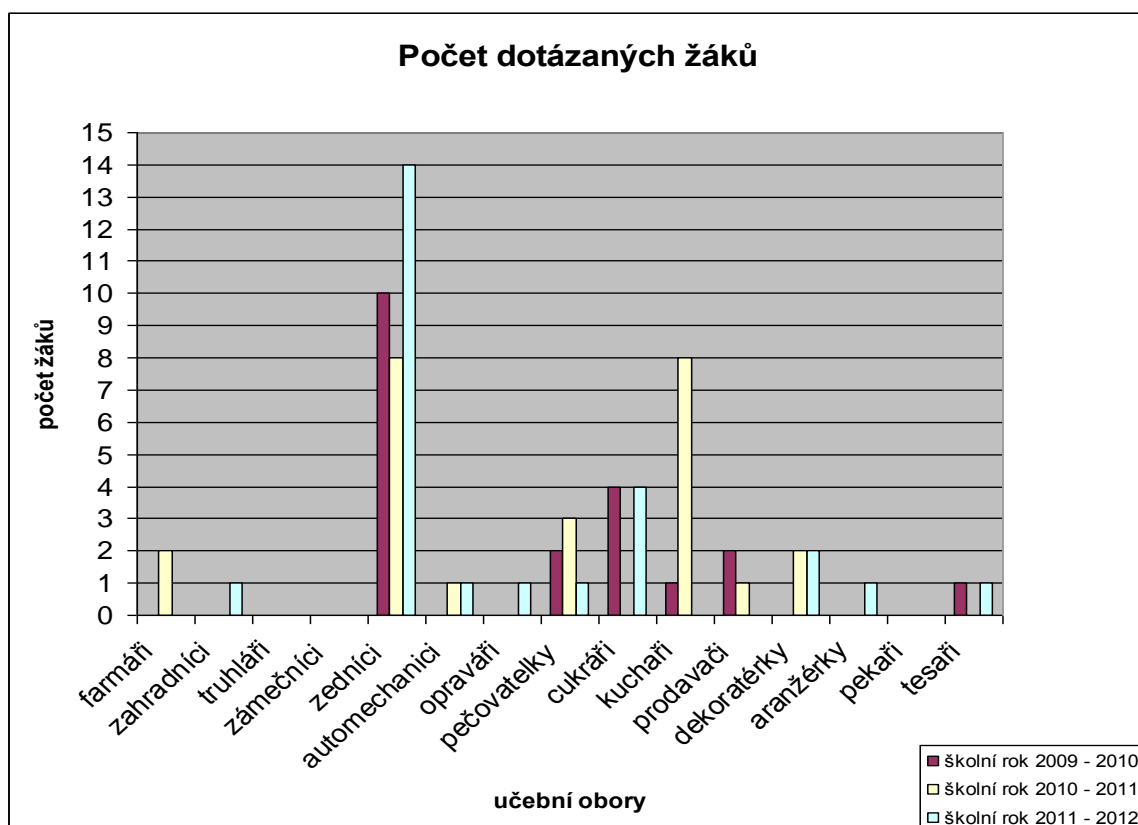

Poslední dotazování žáků proběhlo ve školním roce 2011/2012. V tomto školním roce bylo dotázáno celkem 24 romských žáků, kteří nastoupili v tomto školním roce do prvních ročníků. V grafu č. 3 je vyjádřeno početní zastoupení dotázaných žáků v jednotlivých učebních oborech. Z daného grafu je patrné, že největší podíl dotázaných žáků byl opět jako v předešlých letech z oboru zednické práce a to v počtu čtrnácti dotázaných. Dále následoval obor cukráři se čtyřmi

dotázanými, obor dekoratérky se dvěma a obory zahradníci, automechanici, opraváři, pečovatelky, aranžérky a tesaři. Bez dotázaných byly obory – farmáři, truhláři, zámečníci, kuchaři, prodavači a pekaři. Z celkového počtu dvaceti čtyř dotázaných bylo 18 chlapců a 6 dívek.

Celkový počet dotázaných

Graf č.4

Celkem bylo během celého zkoumaného období osloveno formou dotazníku 69 romských žáků, kteří nastoupili do prvních ročníků jednotlivých oborů.

Z grafu č. 4 je patrné, že největší zastoupení dotázaných bylo ve všech třech letech v učebním oboru zednické práce. Druhým učebním oborem, ve kterém byl během tříletého dotazování alespoň jeden žák, byl obor pečovatelky.

V učebních oborech truhláři, zámečníci a pekaři nebyl ve třech sledovaných letech ani jeden dotazovaný romský žák.

Další skupinu tvoří učební obory, kde byl během tří let dotazování pouze jeden dotázaný žák. Jednalo se o obory zahradníci, automechanici, opraváři, aranžérky a tesaři. V ostatních oborech se během dotazovaného období vždy vyskytoval více než jeden žák.

Počty dotazovaných žáků v jednotlivých oborech přímo souvisí i s následným skutečným uplatněním zdejších studentů. Největší uplatnění je právě na pracovní pozici zedník, v různých stavebních firmách. Zrovna tak mají žáci vyučení v oboru pečovatelka uplatnění v různých sociálních zařízeních.

5.5 Vyhodnocení dotazníku

V dotazníku bylo použito celkem 21 polouzavřených a uzavřených otázek, které byly voleny tak, aby bylo možno na jejich základě objasnit předem stanovené hypotézy. Ke konečnému vyhodnocení bylo použito celkem 20 otázek z 21 položených.

1. Pohlaví dotazovaných

Chlapci	47
Dívky	22

Graf č. 5

V dotazníku bylo celkem osloveno 69 žáků. Z tohoto počtu bylo 22 dívek a 47 chlapců. Je tedy jasně patrné, že mezi dotazovanými převažují chlapci. To přímo koresponduje

s obory, ve kterých se učí (Graf č. 4). Tento poměr mezi dotazovanými byl podobný i během dotazování v jednotlivých letech.

2. Věk dotazovaných

15 let	28
16 let	39
17 let	2

Dotazovaní žáci se pohybovali ve věkovém rozmezí 15 – 17 let.

Graf č.6

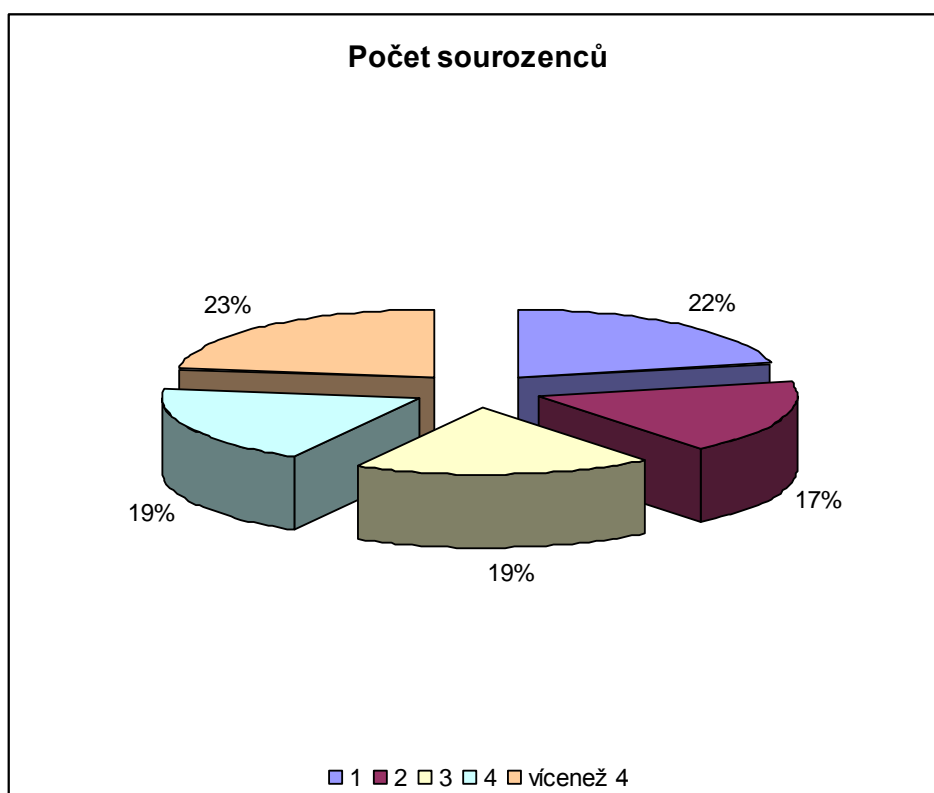
Jak je z grafu č. 6 je patrné , že z celkového počtu 69 dotázaných žáků bylo 28 žáků ve věku 15 let, což představuje podíl 41%. Ve věku 16 let bylo celkem 39 žáků, což činí 56 %. Dále byli ještě v dotazované skupině 2 žáci ve věku 17 let. To jsou 3 % v celkovém zastoupení žáků. Běžně by měli přicházet do prvních ročníků žáci ve věku 15 a 16 let.

V případě žáků, kterým je 17 let, se jedná o žáky, kteří měli zřejmě již v předchozím stupni vzdělání nějaké vzdělávací problémy. Totéž platí i o části žáků ve věku 16 let.

4. Počet sourozenců

	Počet sourozenců				
	1 sourozenec	2 sourozenci	3 sourozenci	4sourozenci	více než 4 sourozenci
Žáků	15	12	13	13	16

Graf č. 7

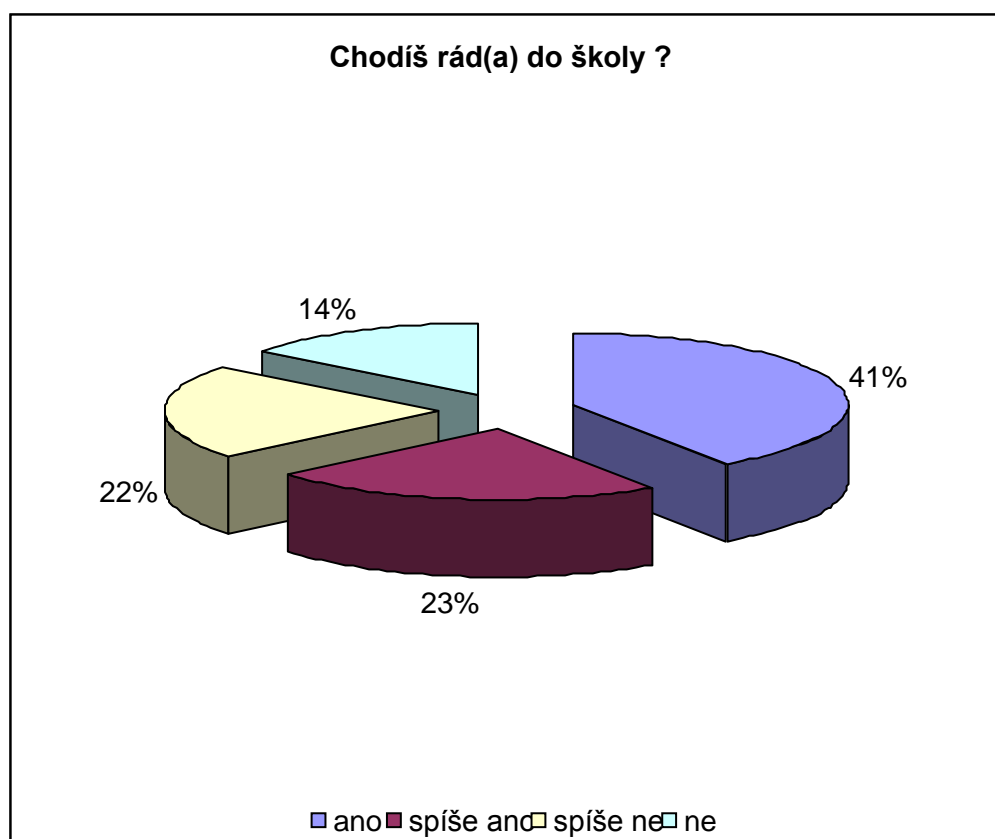
Čtvrtá otázka v dotazníku zněla: Napiš, kolik máš sourozenců. Zastoupení počtu sourozenců je velice vyrovnané a je v rozmezí mezi od jednoho sourozence až po více než

4 sourozence. Jednoho sourozence mělo 22 % všech dotázaných. Dva sourozence mělo 19 % dotázaných, tři a čtyři sourozence mělo shodně 19 % dotázaných a více než čtyři sourozence mělo 23 % dotázaných. Je tedy patrné, že největší skupinu dotazovaných tvořili žáci s více než čtyřmi sourozenci.

5. Chodíš rád(a) do školy?

ano	28
spíše ano	16
spíše ne	15
ne	10

Graf č. 8

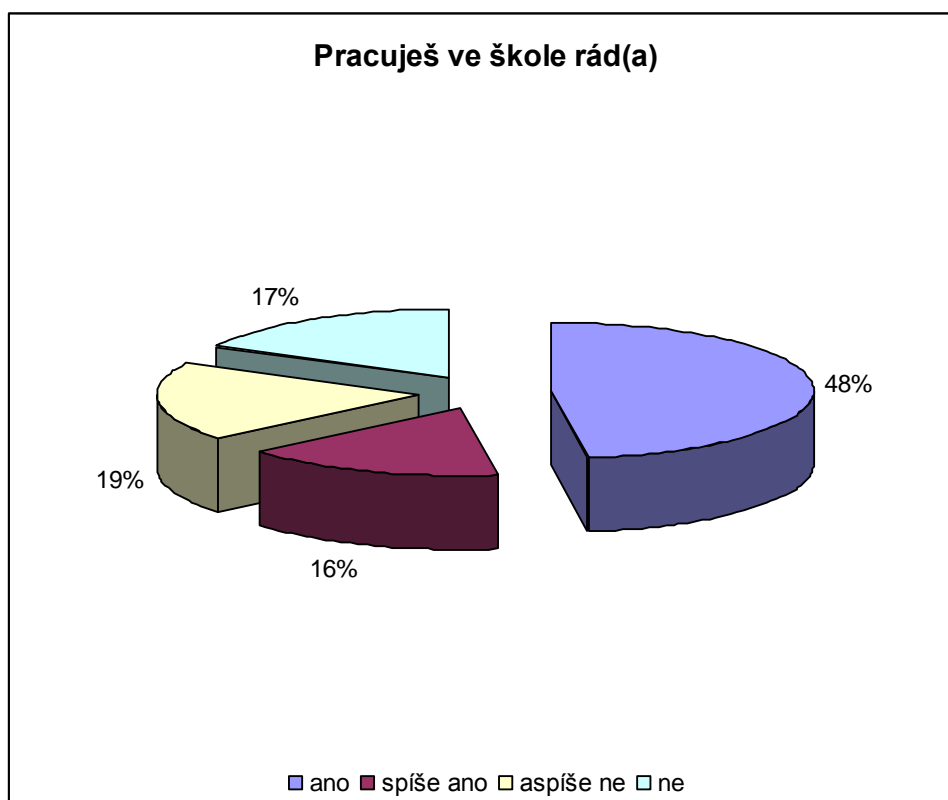
Na otázku, zda chodí rád(a) do školy, odpovědělo 41 % dotázaných ano, 23 % dotázaných spíše ano, 22 % odpovědělo, že do školy spíše chodí nerado, a 14 % dotázaných odpovědělo, že do školy chodí nerado. Je tedy

zřejmě, že velká část dotazovaných chodí do školy ráda, což by bylo velice příznivé, ale nemůžeme tento fakt příliš přeceňovat, protože pod pojmem škola si řada žáků nepředstavuje učení, ale spíše kolektiv, ve kterém se rád zdržuje.

6. Pracuješ ve škole ráda?

ano	33
spíše ano	11
spíše ne	13
ne	12

Graf č. 9

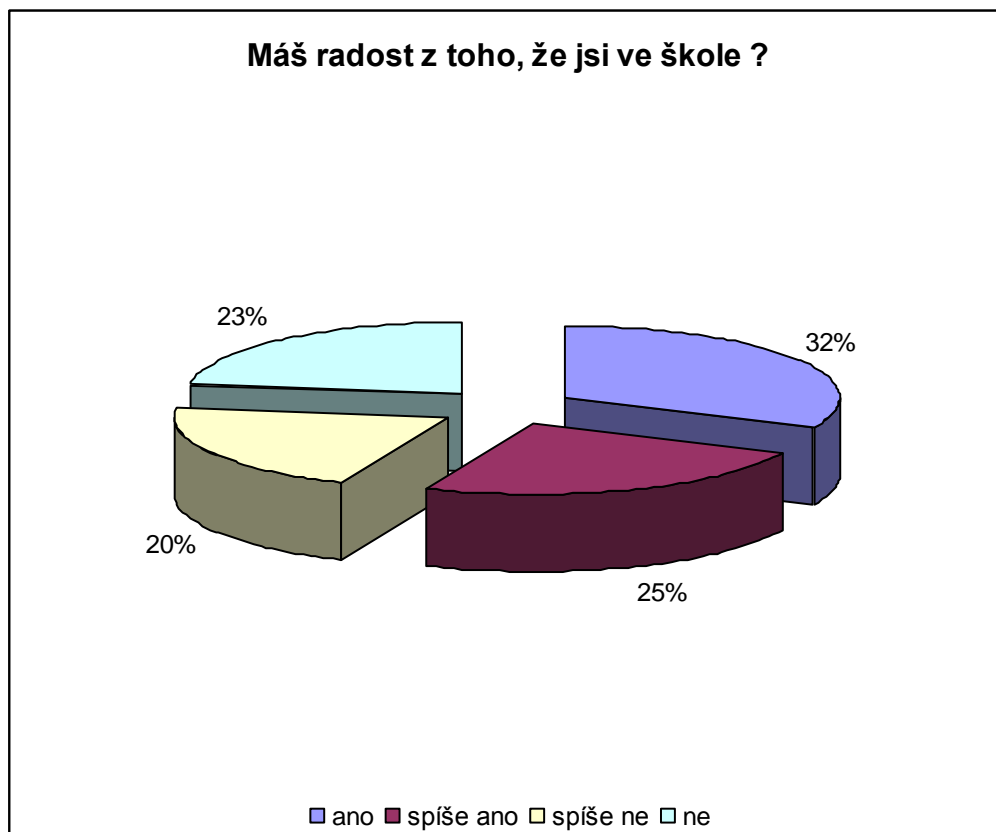

Na tuto otázku odpovědělo 48 % dotazovaných ano, že rádo pracuje ve škole. Spíše ano odpovědělo 16 % ze všech dotázaných. Naopak spíše ne odpovědělo 19 % a ne, tedy že nerado pracuje, 17 % dotazovaných.

7. Máš radost z toho, že jsi ve škole?

ano	22
spíše ano	17
spíše ne	14
ne	16

Graf č.10

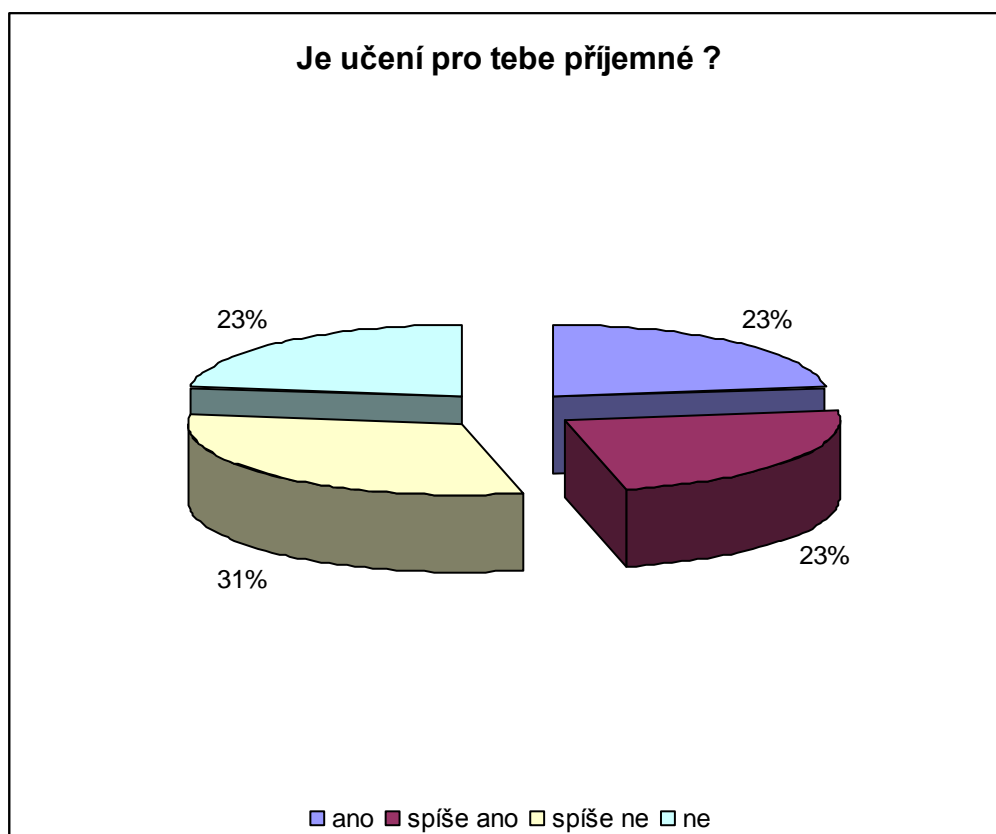

Celkem 32 % dotázaných odpovědělo, že má radost, že jsou ve škole, a 25 % odpovědělo, že spíše ano. Naproti tomu 20 % dotázaných odpovědělo, že spíše radost nemá a 23 % dotázaných se vyjádřilo, že radost nemá. Zde je již patrné, že procento dotázaných, kteří odpověděli kladně na tuto otázku, již tak výrazně nepřevyšuje odpověď zápornou.

8. Je učení pro tebe příjemné?

ano	16
spíše ano	16
spíše ne	21
ne	16

Graf č. 11

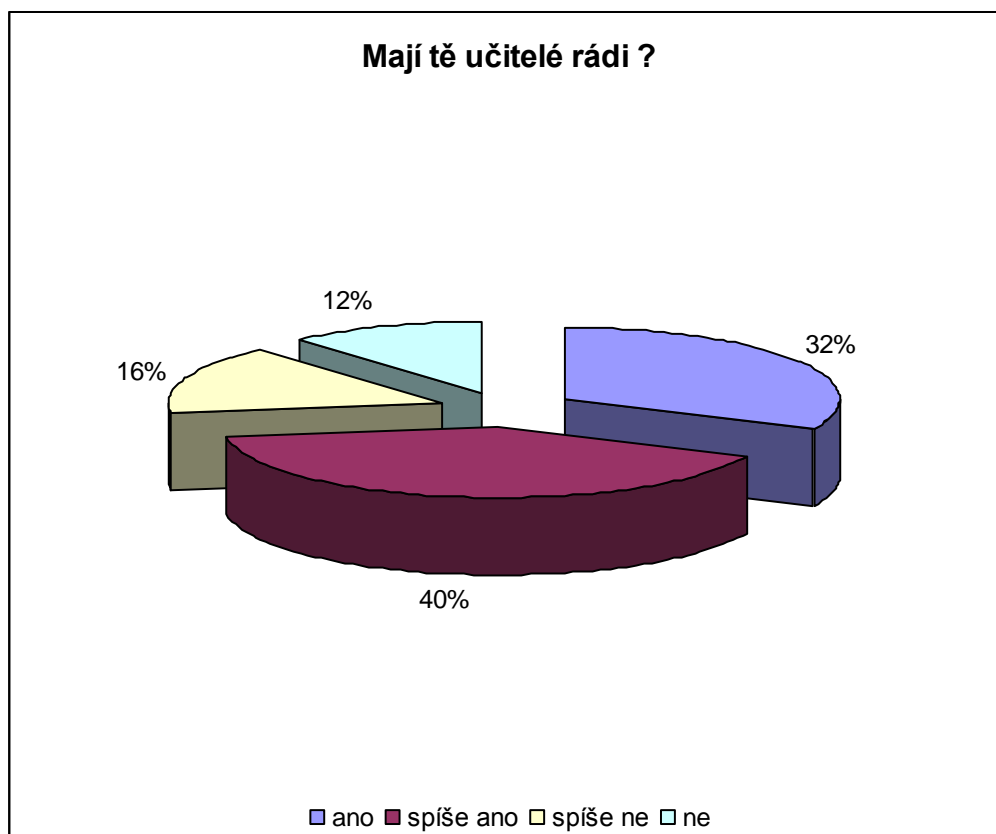

Na tuto otázku odpovědělo 23 % žáků, že je pro ně učení příjemné, a stejné procento dotázaných odpovědělo spíše ano. Spíše ne odpovědělo 31 % dotázaných a ne 23 % dotázaných. Z daných odpovědí je zřejmé, že u dotázaných převládá spíše záporný postoj k učení. Toto může být jedním z důvodů, které mohou negativně ovlivňovat postoj romských žáků ke vzdělání.

9. Mají tě učitelé rádi?

ano	22
spíše ano	28
spíše ne	11
ne	8

Graf č. 12

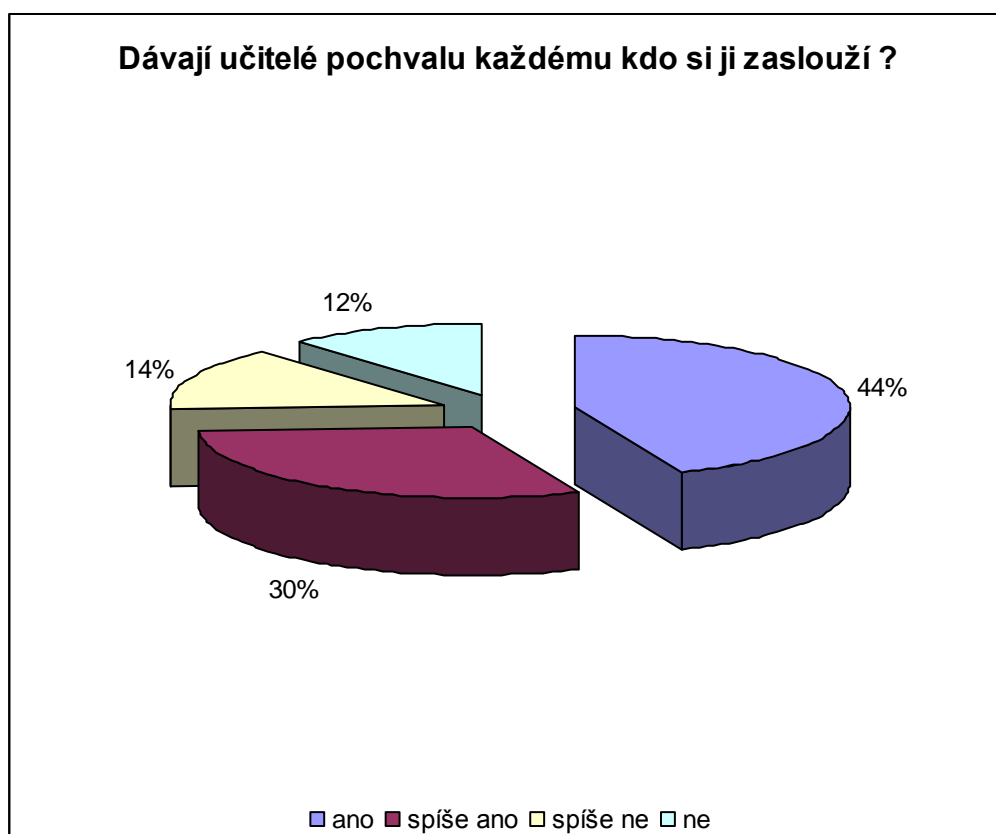

Tato otázka měla zjistit, jak vnímají dotazovaní svoji oblibu u vyučujících. Je zřejmé, že jejich pocity jsou vesměs kladné, což dokazují jejich odpovědi v dotazníku. Z nich je patrné, že 32% dotázaných odpovědělo ano a 40 % spíše ano. Dohromady tedy kladně odpovědělo 72 % dotázaných. Odpověď spíše ne označilo 16 % a ne pouze 12% dotázaných. Z daných odpovědí můžeme usuzovat na fakt, že většina dotázaných vnímá učitele jako své spojence.

10. Dávají učitelé pochvalu každému, kdo si ji zaslouží?

ano	30
spíše ano	21
spíše ne	10
ne	8

Graf č.13

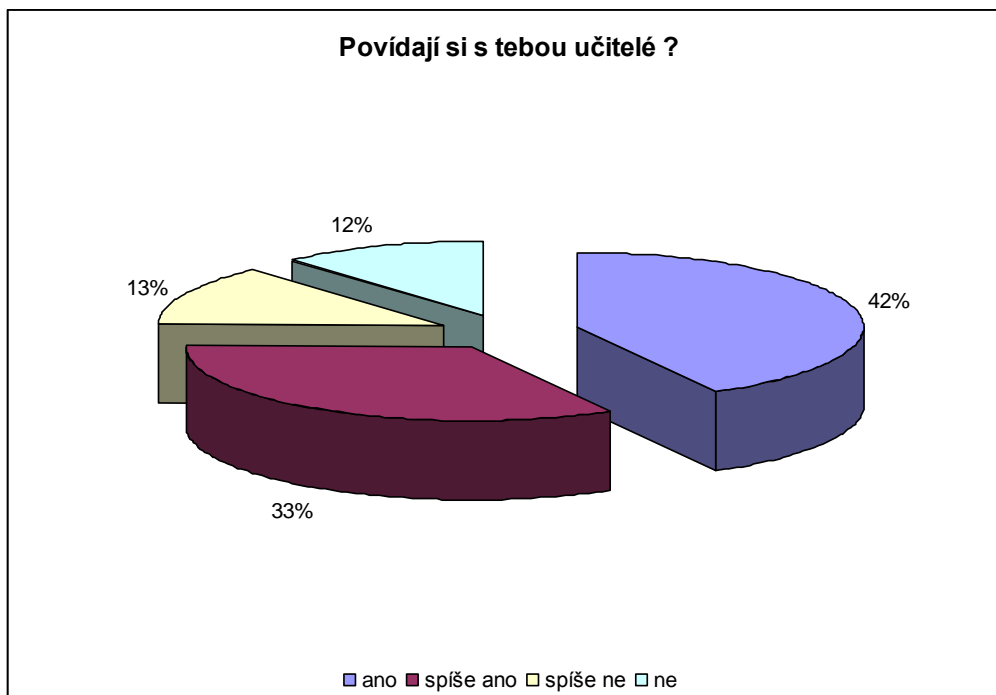
Cílem této otázky bylo zjistit, jak dotazovaní nahlíží na objektivitu vyučujících. I zde silně převládlo kladné hodnocení, ano odpovědělo 44 % ze všech dotázaných a spíše ano 30 % dotázaných. Záporně odpovědělo 12 % dotázaných a spíše ne zbývajících 14 % dotázaných.

To je důležité pro další výchovu, protože žáci vědí, že pokud odvedou odpovídající výkon, budou za něj kladně odměněni.

11. Povídají si s tebou učitelé?

ano	29
spíše ano	23
spíše ne	9
ne	8

Graf č.14

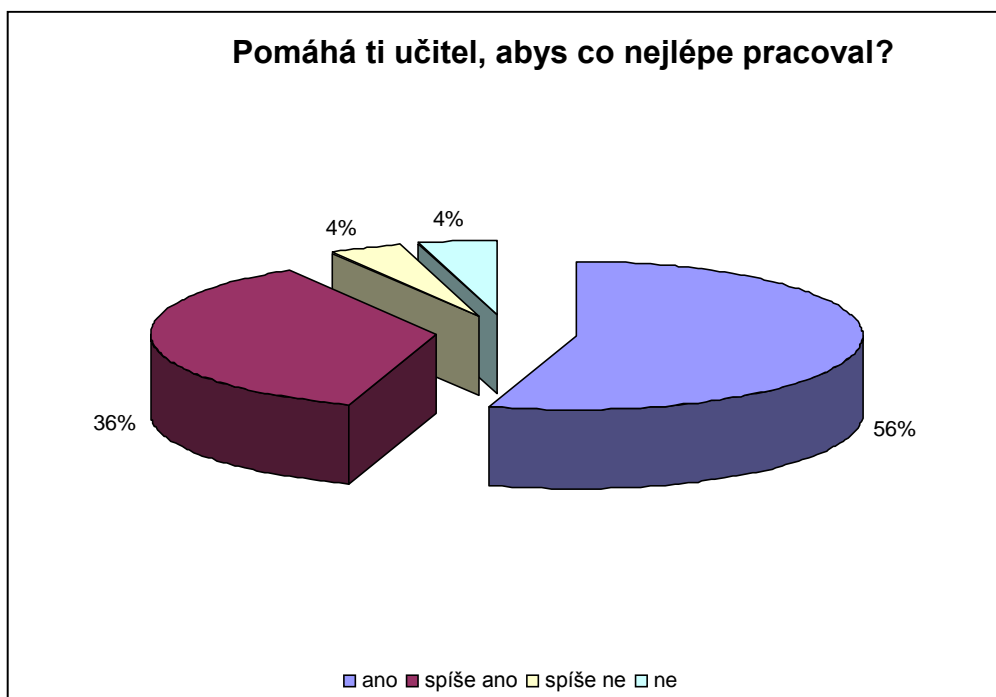

Podstatou této otázky bylo zjistit, jak vnímají dotazovaní vyučující co se týče vzájemné komunikace. Vnímání dotázaných je jednoznačně kladné, ano odpovědělo 42 % a spíše ano 33 % dotázaných. Na stejnou otázku odpovědělo ne 12 % a spíše ne 13 % dotázaných. Můžeme tedy říci, že dotázaní vnímají osobu učitele jako někoho, kdo je ochoten jim naslouchat a diskutovat s nimi o jejich problémech. Pokud by tomu tak nebylo, bylo by velice obtížné s těmito žáky dále pracovat, protože by existovala mezi žákem a učitelem hrádka, která by mohla bránit jejich vzájemné komunikaci.

12. Pomáhá ti učitel, abys co nejlépe pracoval?

ano	38
spíše ano	25
spíše ne	3
ne	3

Graf č.15

Tato otázka nám měla dát odpověď na to, zda je vyučující ochoten pomoci žákům, aby měli co nejlepší výsledky. Drtivá většina dotázaných odpověděla ano, celkem 56 %, a 36 % odpovědělo, že spíše ano. Celkem tedy 92 % kladných odpovědí. Ne odpovědělo pouze 4 % a spíše ne také 4 % dotázaných. Je tedy zřejmé, že vyučující přistupují k dotazovaným žákům velice odpovědně a svojí pomocí se je snaží motivovat k nejlepším výkonům.

13. Dává ti učitel známky, jaké si zasloužíš?

ano	41
spíše ano	19
spíše ne	5
ne	4

Graf č. 16

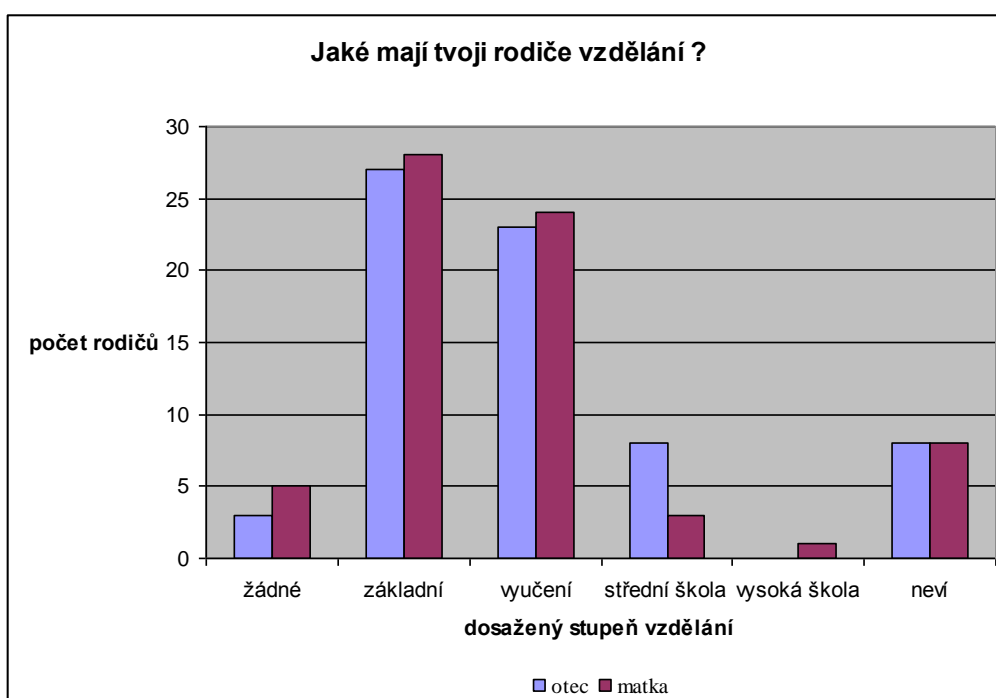

Další otázka směřovala k tomu jak žáci vnímají své hodnocení od vyučujících. Souhlas s hodnocením vyučujících vyslovilo 56 % dotázaných, spíše ano odpovědělo 28 % dotázaných. Nesouhlas se svým hodnocením a odpověď ne uvedlo 6 % a spíše ne 7 % dotázaných. Je tedy naprosto zřejmé, že žáci vnímají své hodnocení od vyučujících jako správné a nemají s ním žádný vnitřní problém.

14. Jaké mají tvoji rodiče vzdělání?

	otec	matka
žádné	3	5
základní	27	28
vyučení	23	24
střední škola	8	3
vysoká škola	0	1
neví	8	8

Graf č.17

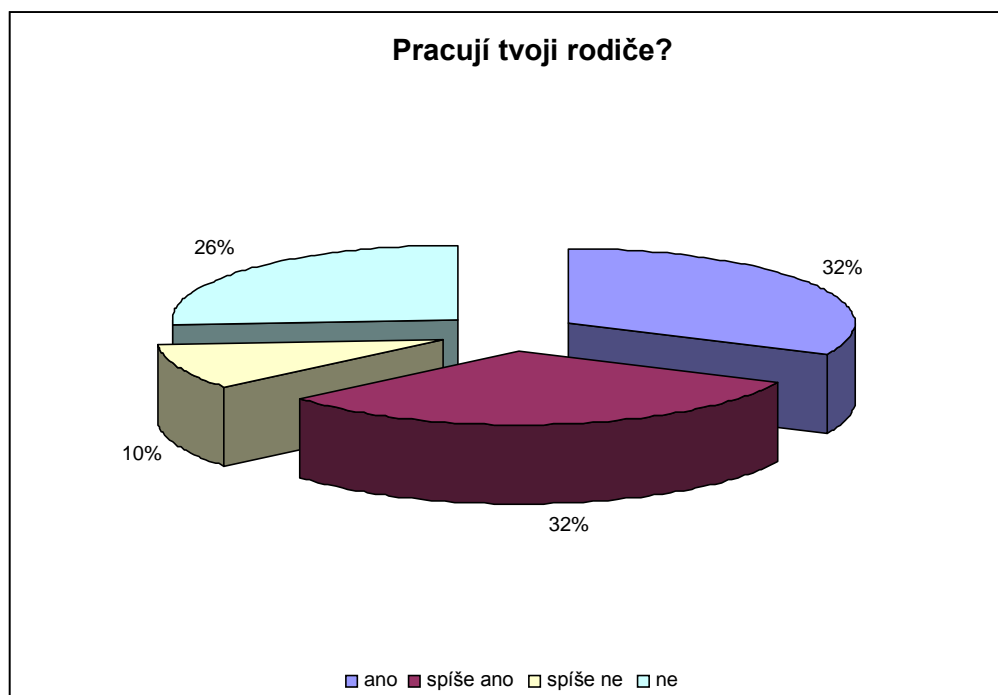

Tato otázka měla za cíl zjistit dosažené vzdělání u rodičů dotazovaných žáků. Z odpovědí vyplývá, že největší podíl rodičů má základní vzdělání, nebo jsou vyučeni v nějakém oboru. Část rodičů nemá vzdělání žádné a část dotázaných dokonce neví, jakého vzdělání jeho rodiče dosáhli. Nejvyšší dosažené vzdělání je u otců a matek víceméně vyrovnané.

15. Pracují tvoji rodiče?

ano	22
spíše ano	22
spíše ne	7
ne	18

Graf č. 18

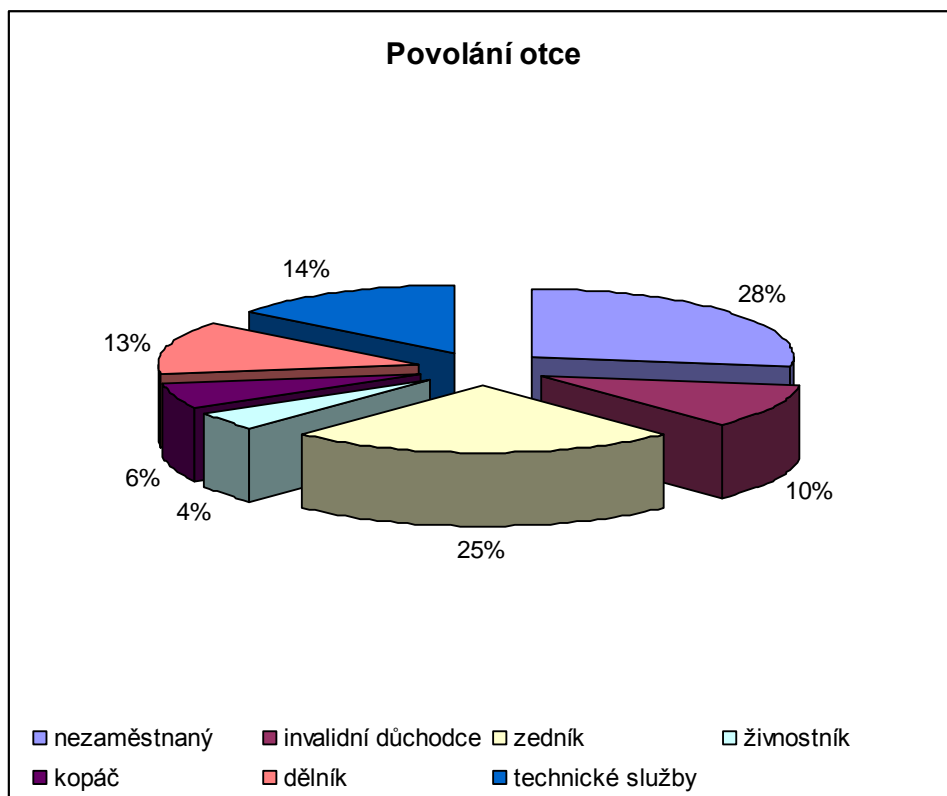

Otázka vypovídá o zaměstnanosti rodičů dotazovaných. Celkem 32 % dotázaných odpovědělo ano a stejným podílem odpověděli na tuto otázku spíše ano. Že rodiče nepracují, odpovědělo 26 % a spíše ne 10 % dotázaných.

16. Napiš povolání rodičů

	Matka	Otec
Nezaměstnaný (á)	34	19
Invalidní důchodce	5	7
Zedník		17
Živnostník		3
Kopáč		4
Technické služby		10
Dělník		9
Kuchařka	3	
Uklízečka	19	
Prodavačka	2	
Mateřská dovolená	5	
Administrativa	1	

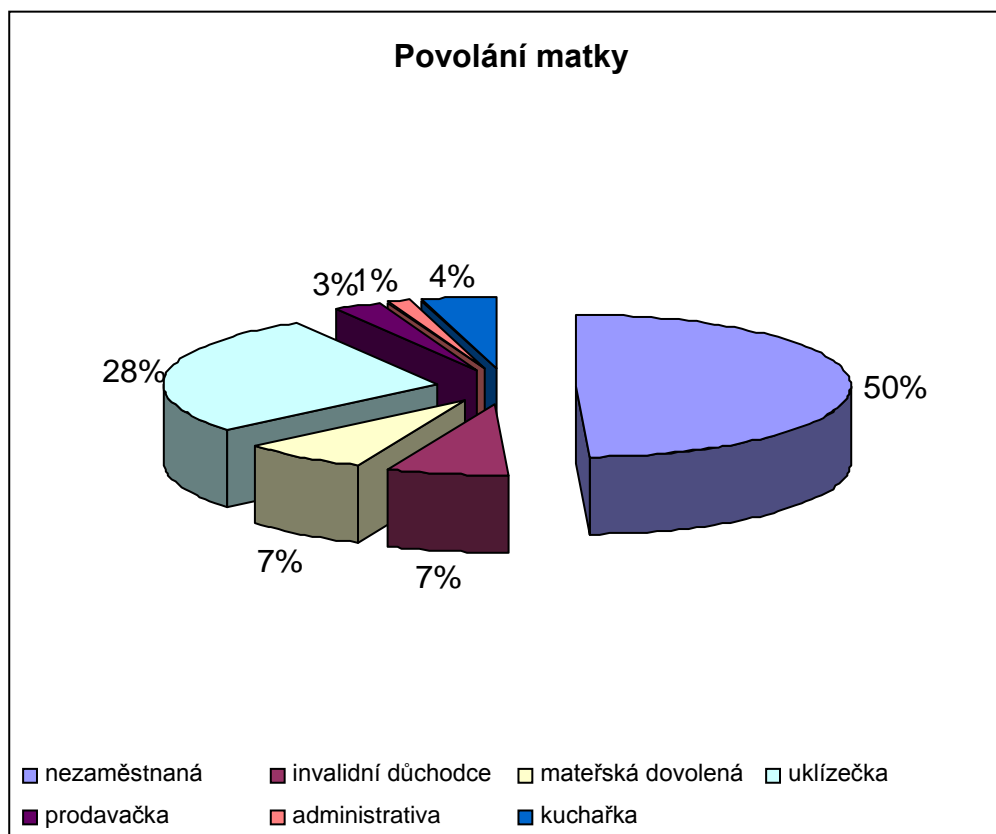
Graf č. 19

Pokud se podíváme na odpovědi dotazovaných, co se týče zaměstnání otce, nejvíce odpovědí, 28 %, bylo nezaměstnaný, následovala profese zedník 25 % a pracovník v technických

službách 14 %. Dále 13 % dotázaných uvedlo profesi dělník, 10 % invalidní důchodce, 6 % kopáč a 4 % živnostník.

Graf č. 20

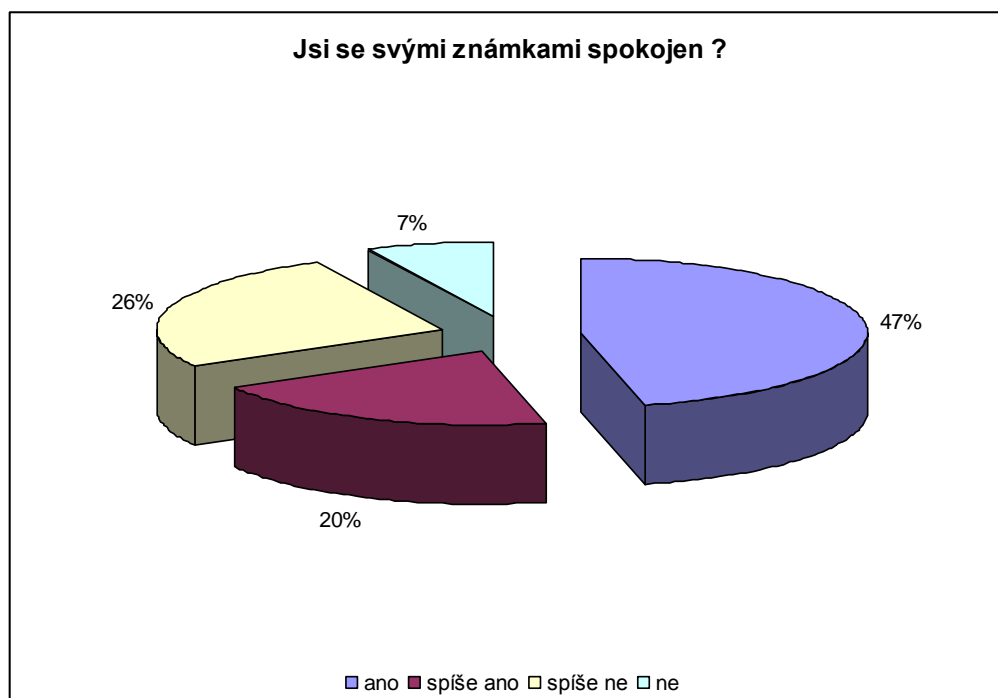

Na stejnou otázku na povolání matky odpovědělo vysokých 50 % dotázaných, že matka je nezaměstnaná. Dále 28 % uvedlo povolání uklízečka, 7 % matek bylo na mateřské dovolené a 7 % v invalidním důchodu. Následovalo povolání kuchařka se 4 % a prodavačka se 3 %. Jedno procento uvedlo (představuje jednu odpověď) zaměstnání v administrativě. V tomto případě se ale jedná o rodinu, která si daného žáka (Róma) osvojila do osobní péče a nejedná se o romskou rodinu.

17. Jsi se svými známkami spokojen?

ano	32
spíše ano	14
spíše ne	18
ne	5

Graf č.21

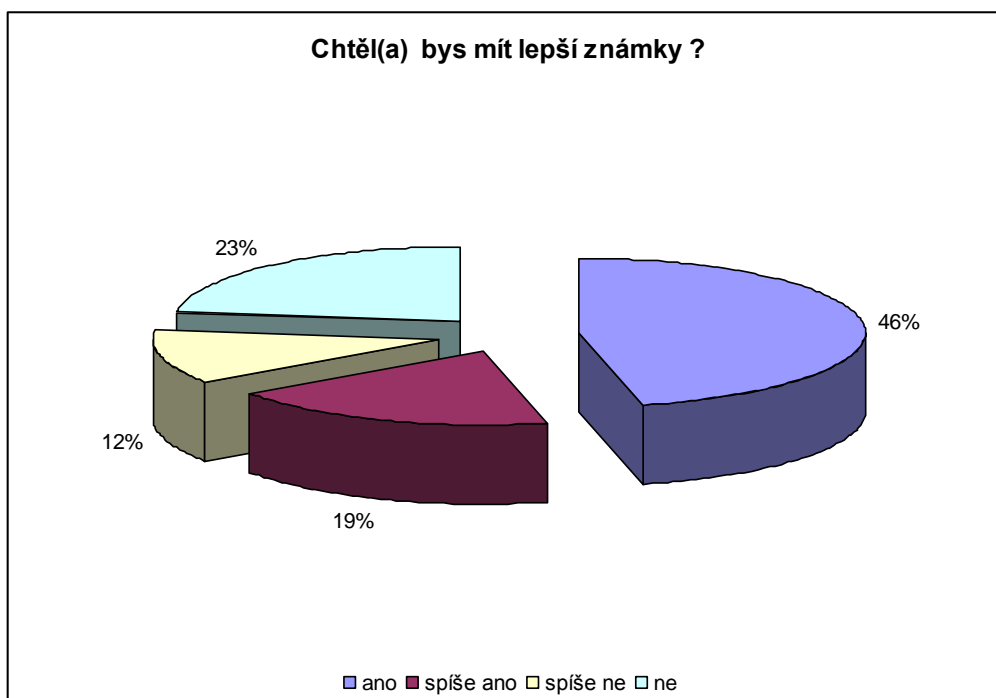
Na otázku, zda je žák se svými známkami spokojen, odpovědělo 47 % dotázaných, že ano, a 20 % spíše ano. Nespokojeno je 7 % a spíše ne 26 % dotázaných.

Z daných odpovědí vyplývá, že většina žáků je svými známkami spokojena. Rozdíl je ale v tom, jakou známku považuje který žák za dobrou. Pokud byli někteří žáci dodatečně dotázáni, jaká známka je pro ně dostačující, největší procento žáků odpovědělo, že se spokojí se čtyřkou. A tento fakt pozitivní není.

18. Chtěl bys mít lepší známky?

ano	32
spíše ano	13
spíše ne	8
ne	16

Graf č.22

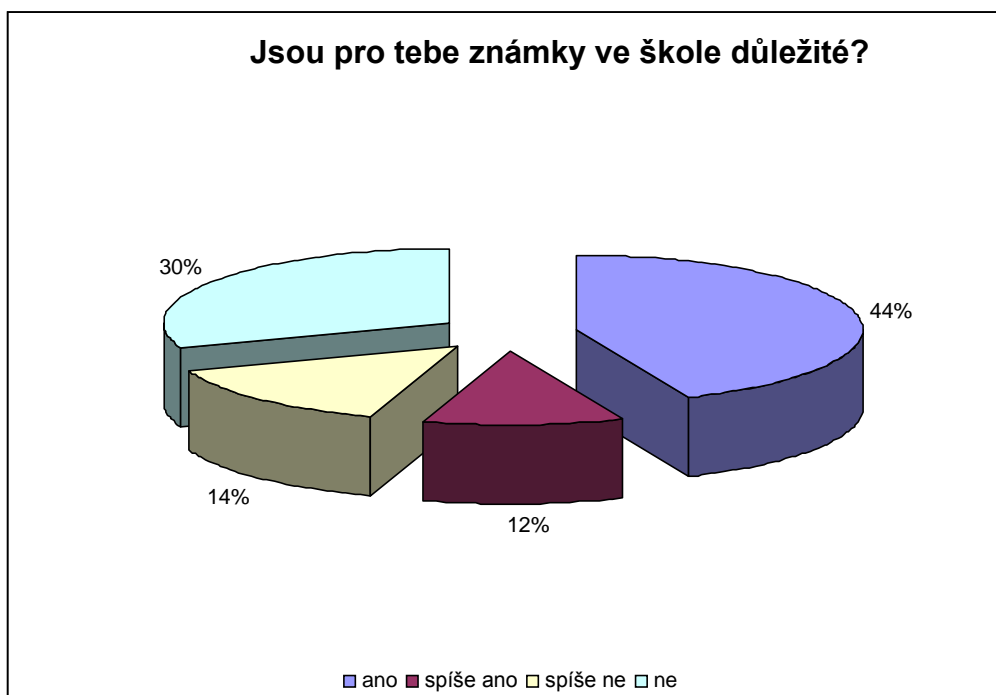

Tato otázka navazuje na otázku předešlou a měla za cíl vyjádřit vnitřní pocit dotázaných, co se týče potřeby dosažení lepších známek. Mezi dotázanými převládá touha mít lepší známky, odpověď ano uvedlo 46 % a spíše ano dalších 19 %. Celkem by chtělo mít lepší známky až 65 % dotázaných. Lepší známky by mít nechtělo 23 % dotázaných a spíše ne 12 % dotázaných. Důležité ale je, zda jsou dotázaní pro tyto lepší známky něco udělat navíc oproti svému běžnému zažitému rytmu. Bez vlastního přičinění se pro ně stává tato změna jen těžce realizovatelná.

19. Jsou pro tebe známky ve škole důležité?

ano	30
spíše ano	8
spíše ne	10
ne	21

Graf č. 23

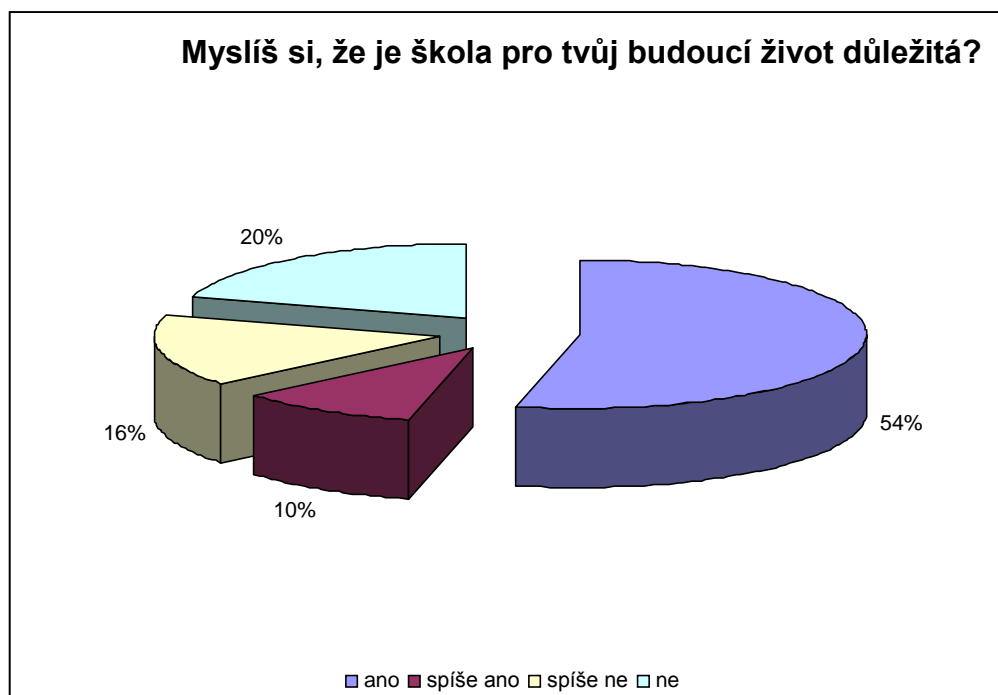

Odpovědi na tuto otázku ukazují, jak jednotliví žáci vnímají důležitost svého známkového ohodnocení od vyučujících. Poměr mezi důležitostmi a nedůležitostmi známek pro žáka je dost vyrovnaný, ale nepatrně převažují přece jenom kladné odpovědi. Na danou otázku odpovědělo ano 44 % a spíše ano 12 % dotázaných. Ne odpovědělo 30 % a spíše ne 14 % dotázaných žáků. Tento výsledek nemůžeme příliš přeceňovat, protože uvedené odpovědi mohly být do jisté míry ovlivněny momentálním rozpoložením dotazovaného jedince.

20. Myslíš si, že je škola pro tvůj budoucí život důležitá?

ano	37
spíše ano	7
spíše ne	11
ne	14

Graf č. 24

Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že nadpoloviční většina dotázaných si uvědomuje, že je pro ně školní vzdělání důležité. Ano odpovědělo 54 % dotázaných a spíše ano dalších 10 %. O důležitosti školy není přesvědčeno a odpovědělo ne 20 % a spíše ne 16 % dotázaných žáků. Celkový poměr je tedy 64 % kladných odpovědí a 36 % odpovědí záporných. Tento výsledek, pokud by byl takto realizován i ve skutečném životě a ne pouze v dotazníku, lze považovat za velice pozitivní.

5.6 Shrnutí dotazníkového šetření

Cílem tohoto šetření bylo zjistit postoj romských žáků odborného učiliště ke vzdělání. Za respondenty výzkumu byli zvoleni žáci prvních ročníků všech oborů Odborného učiliště v Chroustovicích ve školních letech 2009/2010, 2010/2011 a 2011/2012. Oslovení žáci byli ve věku od 15 do 17 let. V úvodu dotazníku byli žáci osloveni otázkou, kolik mají sourozenců. Největší procento – 23 % oslovených má více než čtyři sourozence a v konečném součtu má 78 % dotázaných žáků více než jednoho sourozence. Nikdo v dotazníku neuvedl, že nemá žádného sourozence.

Další část dotazníku je věnovaná zjištění, zda chodí rádi do školy, zda jsou spokojeni s učiteli a zda se jim ve škole líbí. Co se týče oblíbenosti chůze do školy tak 64 % žáků odpovědělo kladně. To potvrzuje i 64 % kladných odpovědí na otázku, zda ve škole pracují rádi. Pokud se ale zeptáme, zda mají radost, že chodí do školy, je procento kladných odpovědí již o něco nižší – 57 %. Rozdíl v kladných odpovědích na otázky se slovy rád a mít radost je možné vysvětlit tak, že mohou sice něco dělat rád, ale nenaplňuje mne to natolik, abych z toho měl radost. Vysvětlení nám dává hned následující otázka: Je učení pro Tebe příjemné? Kladně odpovědělo 46 % dotázaných. Je to jeden z prvních důvodů, které mohou později vést k negativnímu postoji romských žáků ke vzdělání. Co se týče otázek spojených s osobností učitele, všechny vyzněly výrazně kladně. Celkem 72 % dotázaných odpovědělo kladně, že ho mají učitelé rádi, a dokonce 92 % odpovědělo kladně, že jim učitel pomáhá, aby lépe pracovali. Pokud se podíváme na názor žáků ohledně toho, zda si myslí, že jsou ohodnoceni správně, bylo přijato

87 % kladných odpovědí. Z daných odpovědí zcela jasně vyplývá, že osoba učitele, včetně jeho chování vůči žákům, je žáky vnímána vysoce kladně. To je jasným signálem toho, že v daném učilišti se vyučující chovají vysoce profesionálně a vysílají rodičům romských žáků jasný signál, že jsou ochotni se jejich dětem plně věnovat.

V dotazníku byly zařazeny i otázky jsem zařadila i na vzdělání a zaměstnání rodičů, se záměrem pochopit některé názory a chování dotazovaných žáků. Z odpovědí ohledně vzdělání je patrné víceméně to, co známe, a to že největší podíl zaujímají rodiče se základním vzděláním a těsně za ním rodiče s vyučením v oboru. Malým podílem jsou zastoupeny i odpovědi, že jsou rodiče bez vzdělání a že rodiče mají středoškolské vzdělání. V jednom případě bylo uvedeno i vzdělání vysokoškolské. Toto by bylo pozitivní zjištění, ale skutečnost je taková, že se jedná o rodiče, kteří si dané romské děti osvojili do osobní péče. Někteří z dotázaných žáků dokonce uvedli, že nevědí, jaké vzdělání jejich rodiče mají. S tím korespondují i odpovědi na povolání rodičů, kde nejvíce dotázaných uvádí odpověď nezaměstnaný. Toto je ale výrazně rozdílné u otců, kde je tato odpověď zastoupena 28%, a matek, kde se jedná rovných 50%. U otců je potom významně zastoupeno povolání zedník – 25 % a pracovník technických služeb se 14%. Matky, pokud pracují jsou v 19% uklízečkami. Tento výsledek je věrným obrazem toho, v jakých profesích se můžeme s Romy setkat.

Poslední část dotazník je zaměřena na postoj romských žáků ke vzdělání, zda jsou se svými výsledky spokojeni a zda má pro ně vzdělání vůbec význam. Na otázku, zda jsou se svými známkami spokojeni, odpovědělo kladně 67 % dotázaných. Zajímavé ovšem je, že na následující otázku, zda by chtěli mít lepší známky, odpovědělo 65 % dotázaných ano.

Důvodem je zřejmě to, že někteří žáci se chtěli ukázat v pozitivním světle, aniž by se zamysleli nad tím, jak odpověděli na předešlou otázku. Důležitým zjištěním je fakt, že vnímají svoje vzdělání jako důležité pro svůj budoucí život. Kladně zde odpovědělo 64 % dotázaných. To je na jednu stranu velice pozitivní zjištění, ale na druhou stranu si musíme uvědomit, že byli dotazováni žáci prvních ročníků. Je totiž skutečností, že řada z těchto žáků započaté studium vůbec nedokončí. Pokud studium dokončí, tak mezi nejžádanější profese patří u chlapců zednické práce a u dívek pečovatelky a kuchařky.

5.7 Rozhovory s matkami romských žákyň

Rozhovor s matkou č. 1

1. Jak velká je Vaše rodina?

„Je nás celkem šest. Manžel má dva syny z prvního manželství a spolu máme jednu dceru. Letos jsme si ještě vzali do péče malého kluka z kojeňáku.“

2. Jaké máte vzdělání a jaké je Vaše zaměstnání?

„Já jsem vyučená švadlenou a teď jsem doma na mateřský. Než jsem šla na mateřskou, tak sem se starala o domácnost, protože manžel si nepřeje, abych chodila do práce. Dokáže nás uživit sám. Manžel je vyučený zedníkem. Dělá vedoucího u soukromý stavební firmy.“

3. Kolik z vašich dětí navštěvuje nějaké školské zařízení?

„Do školy chodí jenom dcera, a to do odborného učiliště v Chroustovicích. Učí se na pečovatelku. Moji dva nevlastní synové již pracují, oba dva jsou vyučení v oboru. Jeden je truhlář a druhý dělá u manžela ve stavební firmě zedničinu.“

4. Podle čeho jste volili učební obor pro Vaše dítě?

„Snažili jsme se vybrat obor, kde sme si mysleli, že by holka mohla sehnat potom práci.“

5. Mají Vaše děti problém s docházkou do školy?

„Holka žádnéj problém s chozením do školy nemá. Neměla ho ani předtím ve zvláštní škole. Je k tomu od nás vedena.“

6. Chodí Vaše děti do školy rády?

„Myslím, že jo. Holka tam má hodně kamarádek. Ve škole bydlí na internátu, i tam je spokojená.“

7. Mají Vaše děti ve škole nějaké problémy se zvládáním učiva?

„Holka žádný problémy nemá, mají dobrou učitelku, která jim se vším pomáhá. To je pro Romy moc důležitý, protože většinou se na nás dívaj špatně a nechtěj nám pomáhat. Holka má tady vyznamenání.“

8. Pomáháte dětem s přípravou do školy?

„To berem jako naši povinnost, protože chceme, aby holka dokončila školu a měla vzdělání.“

9. Je podle Vás vzdělání pro vaše děti důležité?

„Určitě důležitý je. Sehnat pro Roma práci je velkej problém. Když není aspoň vyučenej, tak nemá šanci. Chlapi maximálně seženou nějaký kopání, ale ženská má smůlu. Proto chcem, aby se děti aspoň vyučily. Budou mít potom snad větší možnost, že jim dá někdo práci.“

10. Budou Vaše děti po skončení současného studia pokračovat v dalším vzdělávání?

„Holka si chce po dodělání učiliště udělat kurz na pedikúru. Určitě ji v tom budu podporovat, protože potom bude mít víc možností sehnat práci. Nebo bude moct podnikat soukromě.“

Rozhovor s matkou č. 2

1. Jak velká je Vaše rodina?

„Nás je jedenáct. Máme devět dětí. Tři holky a šest kluků. Nejmenšímu sou čtyry a nejstarší šestnáct.“

2. Jaké máte vzdělání a jaké je Vaše zaměstnání?

„Já i manžel máme jenom základní školu, vyučení nejsme. Já nikde nedělám, ani sem nikdy nedělala. Manžel dělá u technických služeb.“

3. Kolik z vašich dětí navštěvuje nějaké školské zařízení?

„Ta nejstarší se učí u vás v učilišti, pět dětí chodí do zvláštní školy a ostatní tři dávám do školky.“

4. Podle čeho jste volili učební obor pro Vaše dítě?

„Do učení chodí zatím jenom nejstarší holka. Obor sme sami nevybírali.

Museli sme dát holku do učení na příkaz z fondu pro ohrožené děti. Obor nám vybrali voni. Prej se pro holku hodí.“

5. Mají Vaše děti problém s docházkou do školy?

„Maj, protože sou hodně nemocný. Jeden to přinese a druhý to vod něj hned chytanou. Učitelé nám to nechtěj věřit, musíme pořád dávat omluvenky, že je to pravda.“

6. Chodí Vaše děti do školy rády?

„Dětem se nechce do školy chodit, ale musej. Jinak bysme nedostali na ně peníze. Učitelé je nemaj rádi, potom nechtěj chodit do školy.“

7. Mají Vaše děti ve škole nějaké problémy se zvládním učiva?

„Ve škole jim to moc nejde. Holka má dobrou učitelku, která se jí hodně věnuje a pomáhá jí. Tak to ňák zvládne. S ostatníma je to horší. Ve škole jim dávaj moc učení a voni to nestíhaj. Nikdo se jim tam moc nevěnuje.“

8. Pomáháte dětem s přípravou do školy?

„Moc ne. Nemám na to čas, mám hodně práce kolem dětí. Mně taky rodiče nepomáhali, musela sem si všechno dělat sama. Musej si pomáhat navzájem mezi sebou.“

9. Je podle Vás vzdělání pro vaše děti důležité?

„Asi jo. Ale já taky vzdělání nemám a nevadí mně to. Stejně nechce nikdo Romy zaměstnat. Každý si musí poradit sám. Všichni říkaj, že bez vzdělání se budem mít špatně, ale každej bejt vzdělanej taky nemůže.“

10. Budou Vaše děti po skončení současného studia pokračovat v dalším vzdělávání?

„Nebudou. Nejsou na to peníze. Musej ňák vydělat peníze a pomoct nám, když sme je teď živili my. Stejně by jim to bylo k ničemu. Stačí, že maj aspoň něco.“

5.8 Vyhodnocení rozhovoru

Rozhovor byl zařazen z důvodu, aby bylo lépe pochopeno rodinné prostředí, ve kterém žáci žijí.

V prvním případě byl velice překvapující vstřícný postoj rodičů ke vzdělání svých dětí. Z rozhovoru je zřejmé, že matka se snaží dceři pomáhat ve všech směrech. Vede ji k pravidelné docházce do školy a rozvíjí v ní pozitivní přístup ke vzdělání. Je to dáno i tím, že v jejich rodině jsou všichni minimálně vyučeni. Vzdělání bere oslovená matka pro svoji dceru jako základní nutnost, bez které není možné se v současném světě uplatnit. Proto má o budoucnosti své dcery zcela jasno. Totéž hodlá aplikovat i při výchově druhého dítěte. Výsledkem tohoto přístupu ke vzdělání je, že dcera nemá žádné problémy se zvládnutím učiva, ani s docházkou do školy. Prospívá dokonce s vyznamenáním a chce ještě po skončení učiliště ve studiu dále pokračovat.

V případě oslovení druhé matky, jejíž rodina má velký počet členů, se jednalo o zcela jiný přístup. Ke vzdělání se staví spíše skepticky a odmítavě. Je to dáno možná i tím, že oba rodiče mají pouze základní školu, matka nikdy nepracovala. Tato rodina je pod dohledem fondu ohrožených dětí. Dívka, která navštěvuje učiliště, má stále problémy s docházkou a prospěchem, ale doma to neřeší. Je to patrné i z odpovědí matky při rozhovoru. Vzdělání svých dětí nechává matka volný průběh, nevidí v něm žádnou prioritu. Prioritu vidí ve výdělku peněz, děti musí vrátit, co do nich oni vložili. Provedené rozhovory s vybranými matkami tedy v podstatě potvrzují to, co již ukázalo dotazníkové šetření u dětí. Tedy že kladný či záporný postoj ke vzdělání je víceméně vyrovnaný.

ZÁVĚR

Autorka pracuje jako učitelka v odborném učilišti v Chroustovicích. Denně přichází do styku s řadou romských žáků, kteří toto učiliště navštěvují. Proto bylo zvoleno téma diplomové práce „*Postoj romských žáků ke vzdělání*“. Cílem této práce bylo zjistit a popsat, co a jak ovlivňuje romské žáky v jejich postoji ke vzdělání.

Teoretická část je rozčleněna do čtyř kapitol - První kapitola je věnována původu a historii Romů, ve druhé je pojednáno o romské rodině, která má v životě Romů neoddiskutovatelnou tradici a svá specifika. Třetí kapitola se zabývá romskou komunikací a čtvrtá kapitola se již konkrétně věnuje vzdělávání Romů. Je zde popsáno vzdělávání Romů od mateřských škol přes přípravné třídy až po funkci asistenta pedagoga. Poznatky sepsané v teoretické části diplomové práce byly čerpány z největší části ze studia odborné literatury vybraných autorů.

V praktické části byl zjišťován postoj romských žáků ke vzdělání v odborném učilišti v Chroustovicích. K tomuto zjišťování byl zvolen dotazník s uzavřenými a polootevřenými otázkami. Dále byl k upřesnění výsledků dotazování použit ještě strukturovaný rozhovor s matkami dvou žákyň.

Získanými výsledky prováděného výzkumu bylo dospěno k názoru, že prvotní a zároveň velice silný vliv na postoj romského žáka ke vzdělání a tím i k volbě budoucího povolání hraje institut rodiny. V odborné literatuře je příkládán vlivu romských rodičů ke vzdělání spíše negativní postoj. Z výzkumu (formou rozhovoru) ale vyplývá, že rodiče si sice důležitost vzdělání zpravidla uvědomují, ale bohužel ne

všichni jsou ochotni to v životě svých dětí realizovat. Velkou roli v tomto případě hraje i jejich vlastní vzdělání a sociální postavení. Ti, kteří se s nutností vzdělání ztotožňují, mají zájem, aby jejich děti dosáhly co možná nejvyššího stupně vzdělání . Toto je možné chápat jako určitý postup dopředu v otázce postoje Romů ke vzdělání.

Bylo pracováno s přesvědčením, že pokud má mít někdo kladný vztah ke vzdělání, musí po něm vnitřně toužit a uznávat jeho smysl. Tomu je v řadě případů možno napomoci vhodnou motivací, což ale není vůbec snadný úkol. Proto byly do první části dotazníku zařazeny otázky, které měly toto vnitřní působení žáků pokud možno co nejvíce přiblížit. Výsledkem dotazování je zjištění, že naprostá většina romských žáků po nástupu do školy chodí do školy ráda a zároveň i ráda ve škole pracuje. Tento výsledek potvrzuje i první stanovenou hypotézu: **Romští žáci chodí do školy rádi pouze z počátku.** To se ovšem může změnit postupem žáků do dalších ročníků, kde velká většina z nich podlehne působení okolí (ostatní romští spolužáci). Dále z výsledků zjišťování vyplývá, že žáci vnímají výrazně kladně i osobu učitele. Z odpovědí můžeme vyčíst, že učitelé mají žáky rádi, povídají si s nimi, snaží se jim v případě potřeby pomáhat a pokud si to žáci zaslouží, jsou od nich i chváleni. Žáci se ztotožňují i se známkovým hodnocením svých schopností učitelem. Toto všechno by mohl být zcela jistě jeden ze silných motivačních impulzů, jenž by mohl nastartovat změnu směrem k pozitivnímu vztahu k učení . Je dobré vést žáky k tomu, aby brali svého učitele na jedné straně jako kamaráda, kterému se mohou svěřit se svými problémy, ale na druhé straně ho musí respektovat a poslouchat. Pokud by to takto fungovalo, byl by to ideální vyvážený stav, který je při řešení této problematiky

zapotřebí. Když se podívám ve výsledcích dotazování na odpovědi respondentů, co se týče vzdělání a zaměstnání rodičů, začíná být obava nad tím, že onen ideální vyvážený stav je pouze dočasný. Z výzkumu totiž vyplývá, že většina romských rodičů má pouze základní vzdělání a pokud se podíváme na zaměstnání, největší procento zauímají nezaměstnaní rodiče. To ale nakonec plně koresponduje i se současnou situací v naší společnosti.

Pokud se týče názoru romských žáků na důležitost vzdělání pro ně samotné, tak z výzkumu mírně převyšuje názor, že vzdělání je pro jejich budoucí život důležité. Tím se vyvrací má druhá hypotéza – **žáci si myslí, že pro ně vzdělání není důležité**. Tento výsledek by byl pro společnost pozitivním zjištěním, ale položme si otázku: Budou mít stejný názor třeba za pět let? Na tuto otázku samozřejmě nemůžeme nyní odpovědět, ale můžeme se pokusit za pomoci získaných indicií odhadnout, jak tomu bude. A zde již potom může být situací trochu odlišná, než jak dopadlo šetření. Je dost pravděpodobné, že řada z žáků, kterým se sice podaří dokončit studium, nenajde ve společnosti uplatnění. Někteří se o hledání tohoto uplatnění pod vlivem svých rodičů ani pokoušet nebudou. A právě toto může být zlomový okamžik ve změně jejich pohledu na vzdělání směrem k negativu. Pokud by ale přece jen část těchto žáků ve svém přesvědčení vytrvala, byla by to zcela jistě výrazná podpora pro tuto pozitivně nastartovanou tendenci. Musíme si přitom také ale uvědomit, že škola dokáže působit jen na mladou generaci Romů, čímž zcela jistě pomáhá při řešení integrace Romů do společnosti, ale zároveň je také jasné, že nemá takovou moc, aby vyřešila celou romskou problematiku. Bohužel tento výzkum není natolik rozsáhlý, aby mohl vyjádřit názor všech romských studentů. Je to ale jeden z kamínek mozaiky, kterou

musíme složit, pokud chceme pochopit celou problematiku romského vzdělávání.

Díky této práci byl získán zcela nový pohled na romské etnikum. Byly získány zcela nové poznatky, zejména co se týče jejich historie, komunikace, ale především jejich pohledu na vzdělání. Tyto poznatky budou určitě využity při výkonu profese učitele v odborném učilišti a zjištěné zkušenosti a nové poznatky budou začleněny do příprav na výuku. Třeba se tím také malým dílem napomůže k řešení tak diskutovaného problému, jakým je postoj romských žáků ke vzdělání.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BAKALÁŘ, P. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004 ISBN 80-7220-180-8
2. BALVÍN, J. *Filozofie a metody výuky romského žáka*. Praha:Radix, 2008 ISBN 978-80-86031-83-5
3. BALVÍN, J. *Metody výuky romských žáků*. Praha: Radix, 2007 ISBN 978-80-86031-73-6
4. BARTOŇOVÁ, M. *Současné trendy v edukaci děti a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v České republice*. Brno:MSD, 2005 ISBN 80-866633-37-3
5. BARTOŇOVÁ, M.,PIPEKOVÁ, J., VÍTKOVÁ, M. (eds) *Strategie ve vzdělávání žáků s mentálním postižením v odborném učilišti a na praktické škole*. Brno: MSD, 2007 ISBN 978-80-7392-011-1
6. ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2007 ISBN 978-80-7367-273-7
7. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom- Cesty Romů 1945 – 1990*. Olomouc:Univerzita Palackého ISBN 80-7067-533-8
8. DEMJANČUK,N.,DROTÁROVÁ,L. *Vzdělávání a extremismus*. Praha:Epocha, 2005 ISBN 80-86328-83-X
9. DĚDIČ, M. *Výchova a vzdělání cikánských dětí a mládeže*. Praha: SNP, 1992
10. GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000 ISBN 80-85931-79-6
11. GULOVÁ, L. *Sociální pedagogika a multikulturní výchova v otázkách*. Brno: MSD, 2008 ISBN 978-80-210-4724-2
12. GULOVÁ, L., ČECH, T. *Text pro pedagogicko-psychologickou přípravu romských asistentů*. Brno: Paido, 2001 ISBN 80-7315-011-5
13. HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: Člověk v tísní, 2002. ISBN 80-7106-614-1

14. KAMIŠ, K. *Čeština a romština v českých zemích: překonávání komunikačních bariér v multietnické společnosti*. Ústí nad Labem: UJEP, 1999 ISBN 80-7044-251-4
15. KODÝM, M., LANGOVÁ, M. A KOL. *Učitel a žák ve výchovně vzdělávacím procesu*. Praha: UK, 1989
16. KRAUSOVÁ, L., NOVOTNÁ, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha:ASPI, 2006 ISBN 80-7357-214-1
17. MANN, A. B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001 ISBN 80-7168-762-6
18. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíce potřebují*. Praha: Portál, 2003 ISBN 80-7178-853-8
19. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994 ISBN 80-85282-83-6
20. NAVRÁTIL, P. A KOL. *Romové v České společnosti*. Praha: Portál, 2003 ISBN 80-7178-741-8
21. NEČAS, C. *Romové na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Matice moravská, 2005 ISBN 80- 86488-20-9
22. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: UP,1993 ISBN 80-7067-310-9
23. PAŘÍZEK, V. *Učitel v nezvyklé školní situaci*. Praha: SPN, 1990 ISBN 80-04-23897-1
24. PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2009 ISBN 978-80-7367-503-5
25. PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova:příručka (nejen) pro učitele*. Praha: Triton, 2006 ISBN 80-7254-866-2
26. PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova: teorie-praxe-výzkum*. Praha: ISV, 2001 ISBN 80-85866-72-2
27. PRŮCHA, J. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009 ISBN 978-80-7367-546-2
28. PRŮCHA, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál,2009 ISBN 978-80-7367-647-6

29. ROUS, J. *Romové – vhléd do problému*. Brno: MSD, 2003 ISBN 80-86633-03-9
30. RYBÁŘ, R. *Společné soužití s národnostními menšinami (Romové)*. Brno: CERM, 2000 ISBN 80-7204-143-6
31. SLAVÍK, J., SIŇOR, S. *Kompetence učitele v reflektování výuky*. Pedagogika, 43 roč. 1993, č. 2
32. SIROVÁTKA, T., HORA, O. *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Brno: Albert, 2008 ISBN 978-80-7326-140-5
33. ŘÍČAN, P. *Cesty životem*. Praha: Portál, 2004 ISBN 80-7178-829-5
34. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme-jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Praha: Portál, 2000 ISBN 80-7178-410-9
35. ŠIKULOVÁ, R. *Pomáháme žákům s výběrem vzdělávací a profesní dráhy*. Most: Hněvín, 2007 ISBN 978-80-86654-20-1
36. ŠIŠKOVÁ, T. A KOL. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001 ISBN 80-7178-648-9
37. ŠIŠKOVÁ, T. A KOL. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 2008 ISBN 978-80-7367-182-2
38. ŠOTOLOVÁ, E. *Romové – reflexe problémů*. Praha: Sofis, 1997 ISBN 80-902439-0-8
39. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada, 2001 ISBN: 80-247-0277-0
40. ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace – vzdělání, výchova, sociální péče*. Praha: Portál, 2000 ISBN 80-7178-506-7
41. VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie školního dítěte*. Praha: UK, 1997 ISBN 80-7184-487-X

ELEKTORNICKÉ ZDROJE

1. Člověk v tísní, o.p.s. *Vzdělávání Romů v ČR*. [online]. Projekt Varianty. 2002, [cit.5.1.2012]. Dostupné na [www:<http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/b02romove/18.pdf](http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/b02romove/18.pdf)

2. Člověk v tísní, o.p.s. *Zpráva o stavu diskriminace, rasismu a xenofobie v České republice v roce 2007*. [online]. Praha: 2007, [cit. 7.1.2012]. Dostupné na [www:<http://www.peopleinneed.cz/download/pdf/142.pdf](http://www.peopleinneed.cz/download/pdf/142.pdf)
3. HAJSKÁ, M. *Romové v českém vzdělávacím systému*. [online]. [cit. 15.1.2012]. Dostupné na [www:<http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_53_1.pdf](http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_53_1.pdf)
4. HEJKRLÍKOVÁ, J. *Vzdělávání romských dětí v ČR*. [online]. Příbram, 2001, [cit. 10.1.2012]. Dostupné na [www:<http://tolerance.cz/kurzy/hejkrlikova.htm](http://tolerance.cz/kurzy/hejkrlikova.htm)
5. INFORMAČNÍ SYSTÉM, Masarykovy univerzity. „*Gadžo nebo Rom“ neb vliv asistenta pedagoga na kvalitu edukačního procesu*. [online]. Brno: 2009, [cit. 12.1.2012]. Dostupné na [www:<http://is.muni.cz/th/199986/pedf_b/bc_urace-kolarova.txt](http://is.muni.cz/th/199986/pedf_b/bc_urace-kolarova.txt)
6. KRIŠTOFOVÁ, H. *Česká škola vzdělává romské děti*. [online]. Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2007, [cit. 17.2.2012]. Dostupné na [www:<http://www.ped.muni.cz/wsocedu/kmv/index.php?q=taxonomy/term/9](http://www.ped.muni.cz/wsocedu/kmv/index.php?q=taxonomy/term/9)
7. KUBECZKA, J. *Romové porazili stát*. [online]. 14.11.2007, [cit. 22.2.2012]. Dostupné na [www:<http://romove.radio.cz/cz/clanek/21689](http://romove.radio.cz/cz/clanek/21689)
8. MAREK, J. *Romové si myslí, že stát jejich problémy dostatečně neřeší*. [online]. 14.5.2005, [cit. 12.2.2012]. Dostupné na [www:<http://romove.radio.cz/cz/clanek/20611](http://romove.radio.cz/cz/clanek/20611)
9. RODRIGUEZ, V. *Čtvrtina škol vyřazuje Romy. Jsou pro ně obtížný*. [online]. Praha: 8.4.2009, [cit. 2.1.2012]. Dostupné na [www:<http://aktualne.centrum.cz/domaci/zivot-v-cesku/clanek.phtml?id=634186](http://aktualne.centrum.cz/domaci/zivot-v-cesku/clanek.phtml?id=634186)
10. ŠUSTROVÁ, J. *Mgr. Elena Lacková*. [online]. [cit. 10.2.2012]. Dostupné na [www:<http://romove.radio.cz/cz/clanek/19623](http://romove.radio.cz/cz/clanek/19623)

LEGISLATIVNÍ ZDROJE

1. Listina základních práv a svobod. Ústavní zákon č.2/1993 Sb.
2. Vyhláška MŠMT ČR č.72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních
3. Vyhláška MŠMT ČR č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných
4. Zákon č. 561/2004Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů
5. Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovních a o změně některých zákonů

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Dotazník

Příloha B - Rozhovor

Příloha C – Fotografie

Příloha A

DOTAZNÍK

1) Zakroužkuj, zda jsi:

- a) dívka
- b) chlapec

2) Napiš, kolik Ti je let:

3) Napiš, který obor navštěvuješ

4) Napiš, kolik máš sourozenců:

5) Chodíš rád(a) do školy:

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

6) Pracuješ ve škole rád(a):

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

7) Máš radost z toho, že jsi ve škole:

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

8) Je učení pro Tebe příjemné:

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

9) Mají Tě učitelé rádi:

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

10) Dávají učitelé pochvalu každému, když si ji zaslouží:

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

11) Povídají si s Tebou učitelé:

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

12) Pomáhá Ti učitel, abys co nejlépe pracoval:

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

13) Dává Ti učitel známky jaké si zasloužíš:

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

14) Jaké mají Tvoji rodiče vzdělání:

a) OTEC	b) MATKA
- základní	- základní
- vyučen	- vyučena
- střední škola	- střední škola
- vysoká škola	- vysoká škola

15) Pracují Tvoji rodiče:

- a) oba
- b) pracuje jen otec
- c) pracuje jen matka
- d) oba nepracují

16) Napiš povolání rodičů:

- a) OTEC
- b) MATKA

17) Jsi se svými známkami spokojen:

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

18) Chtěl bys mít lepší známky:

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

19) Jsou pro Tebe známky ve škole důležité:

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

20) Myslíš si, že je škola pro Tvůj budoucí život důležitá:

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

21) Ctíš se ve škole dobře:

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

Příloha B

ROZHOVOR

Rozhovor s matkou

1. Jak velká je Vaše rodina?
2. Jaké máte vzdělání a jaké je Vaše zaměstnání?
3. Kolik z vašich dětí navštěvuje nějaké školské zařízení?
4. Podle čeho jste volili učební obor pro Vaše dítě?
5. Mají Vaše děti problém s docházkou do školy?
6. Chodí Vaše děti do školy rády?
7. Mají Vaše děti ve škole nějaké problémy se zvládnutím učiva?
9. Pomáháte dětem s přípravou do školy?
9. Je podle Vás vzdělání pro vaše děti důležité?
10. Budou Vaše děti po skončení současného studia pokračovat v dalším vzdělávání?

Příloha C

FOTOGRAFIE

Fotografie č. 1 Hlavní budova OU Chroustovice – Zámek

Fotografie č. 2 Žákyně oboru – Dekoratéřky

Fotografie č. 3 Žákyně oboru - Kuchaři

Fotografie č. 4 Žákyně oboru – Pečovatelky

Fotografie č. 5 Žákyně oboru - Prodavači

Fotografie č. 6 Žáci oboru – Zedník

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Bc. Jana Vavřinová

Obor: Speciální pedagogika

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Postoj romských žáků ke vzdělání

Rok: 2012

Počet stran bez přílohy: 81

Celkový počet stran příloh: 11

Počet titulů české literatury a pramenů: 41

Počet internetových zdrojů: 10

Vedoucí práce: PhDr. Renata Kreuzová